

sosiolognytt

Utgitt av NORSK SOSIOLOGFORENING 36. årgang

1-2011

NORSK SOSIOLOGISK KANON — den endelige listen

BESØK NSF PÅ INTERNETT WWW.SOSIOLOGFORENINGEN.NO

UTGITT AV NORSK SOSIOLOGFORENING (NSF)

Postadresse:

Norsk sosiologforening v/ISF
PB 3233 Elisenberg, NO-0208 Oslo

Telefon: 23 08 61 00

Faks: 23 08 61 01

E-post: nsf@samfunnsforskning.no

Internett: www.sosiologforeningen.no

REDAKSJONEN

Ansvarlig redaktør: Jon Rogstad og Arnfinn Haagenen Midtbøen

Redaksjonsadresse: Jon Rogstad v/
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Postboks 1096 Blindern 0317 OSLO

Redaksjonen: Kristin Buvik, Arve Hjelseth,
Irene Prestøy Lie, Marte Rua, Anders M.
Galaasen, Tone Maia Liudden, Eirin Peder-
sen og Mette Løvgren

Design: Cazawa Design

Tekstombrekking: Fredrik Myhre

Opplag: 800 stk

EKSTERNE BIDRAGSYTERE

Andreas Hompland, Cathrine Holst, Olav
Korsnes, Willy Pedersen og Ida Hjelde.

ARBEIDSUTVALGET

Sekreteriatet:

Randi Wærdahl (leder),

randi.wardahl@gmail.com

Fredrik Engelstad (nestleder),

Fredrik.Engelstad@sosgeo.uio.no

Lars-Erik Becken (kasserer),

Leb@proba.samfunnsanalyse.no

Line Dugstad (1. styremedlem),

Line.Dugstad@samfunnsforskning.no

Johan Fredrik Rye (2. styremedlem),

johan.fredrik.rye@svt.ntnu.no

Are Skeie Hermansen (sekretær),

are.sherman@gmail.com

Forsidefoto: Jon Rogstad

Frist neste nummer: 11. april 2011

Bidrag til Sosiolognytt leveres
elektronisk (Word) pr e-post til
sosiolognytt@sosiologi.uio.no

REDAKTØRENS SPALTE JON ROGSTAD

Forskningens hus

Man trenger ikke å se lenge i krystallkula for å ane konturene av et nytt landskap for de samfunnsfaglige forskningsmiljøene i de kommende årene. Spørsmålet er ikke om, men hvor tendensen peker og hvem som blir med og former utviklingen. Et initiativ tas nå fra Høgskolen i Oslo, som vil danne et Forskningens hus. Ambisjonene er foreløpig langt større enn huset, og vil for mange føles som skrekpropaganda. De vil tiltrekke seg og samle etablerte forskningsmiljøer innenfor campus på Bislet i Oslo. Selvfølgelig er det potensial for faglig utvikling ved å samlokalisere og eventuelt slå sammen flere mindre institutter. Samtidig er egenart og ønske om autonomi forhold som står sterkt i alle de aktuelle miljøene. Det er heller ikke gitt at samlokalisering resulterer i samarbeid. Avveining mellom å bli med og å la det være, går høyt på mangt et lederkontor i disse dager. Ikke minst fordi det å sitte stille i båten kan vise seg å være en minst like radikal handling som det å bli med.

En kanons(a)lutt

Det er med stolthet og glede vi i dette nummeret av *Sosiolognytt* sluttfører prosjektet Norsk sosiologisk kanon. Foruten de 10 siste tekstene, trykker vi de 15 første, slik at alle nå finnes tilgjengelig i ett samlet nummer. Listen over tekster er imponerende i tematisk bredde. Imponerende er også arbeidet komiteen har nedlagt. Redaksjonen er dem alle stor takk skyldig. Særlig må Willy Pedersen framheves, som har ledet komiteen fra utarbeidelsen av mandat til klargjøring av en endelig liste over tekster.

Mange mener mye om kanonisering generelt og listen over de 25 tekstene spesielt. Denne debatten er ikke tema for meg i denne sammenheng. For en tid tilbake ble jeg imidlertid spurt hva som skal til for at jeg ser prosjektet som vellykket. Svaret jeg ga er at det ville være suksess om prosjektet gjentas om 10–15 år. Ikke fordi en slik etterprøving ville lede til samme liste, snarere fordi en gjentakelse reflekterer at kanonisering kan være et verdifullt innspill til faglig selvransakelse og debatt.

På kort sikt har komiteen presentert det de mener er det beste av det meste blant all den fantastiske sosiologiske kunnskapen som er skrevet i Norge. Gjennom å begrunne kano-

niseringen av hvert enkelt arbeid er prosjektet inn-
tak til en bevisstgjøring om hvilke tekster som har
vært konstituerende for det norsk sosiologi er i
dag. På listen finnes bidrag vi refererer til, tenker
opp mot, men også andre som vi har glemt. Det
sistnevnte peker mot en av mine antakelser før
prosjektet startet, nemlig at dagens studenter i
påfallende liten grad leser arbeider som har vært
avgjørende for dannelsen av den faglige plattformen
hvor de prøver å finne fotfeste. En rask kobling
av kanonlista og pensumlister tilsier at dette er
riktig.

Hva så, kan man spørre. Og kanskje noen tar
opp emnet på årets Vinterseminar. Seminaret kan
sees som et nachspiel etter jubileumsåret, 2010,
hvor sosiologien ble feiret, men først og fremst rystet
av Harald Eia og debatten rundt «Hjernevask». Nå
har Fritt Ord satt pris på ham, med en sosiolog
blant dommerne. I ettertid skulle kanskje flere
anerkjenne verdien av debatten som fulgte etter
programmet. Langt viktigere er det at flere ser at
debatt ikke er truende. Det skremmende er ikke
når sosiologiske "sannheter" utfordres, men at
noen ga uttrykk for at de mistet sin faglige identitet
og selvtilit som følge av et underholdningsprogram
på TV. Om kanoniseringen viser noe, så er det at
norsk sosiologi er solid fundert og ikke lar seg
blåse over ende av at en frafallen sosiolog leker
storeulv.

Takk for meg

Foruten å være avslutningen av prosjektet om
kanoniseringen, er dette nummeret av *Sosiolognytt*
mitt siste som redaktør. Det har vært morsomt og
hyggelig å få arbeide med en dedikert redaksjon,
som i stor grad har vært med å utvikle bladet til
det du nå holder i hendene. Jeg vil spesielt takke
Line Dugstad og Arnfinn Haagensen Midtbøen,
som har gjort en betydelig innsats, slik at mitt
arbeid som redaktør har vært langt enklere enn det
trengte å være. Til den nye redaksjonen – lykke til!

jon.rogstad@gmail.com

- 2 Redaktørens spalte
- 4 Lederens spalte
- 5 "The proof of the pudding is the eating"
Willy Pedersen om å lage sosiologisk kanon
- 10 Kanon 1968-1985
- 30 Kanon 1964-1966
- 40 Kanon 1957-1962
- 50 Kanon 1855-1957
- 58 Kanon til ettertanke

NORSK SOSIOLOGFORENING LOKALLAG

Østlandet:

Christine Viland (leder),
cvi@geelmuyden-kiese.com

Vestlandet:

Synnøve Økland Jahnsen (leder),
synnove.jahnsen@skok.uib.no

Trøndelag:

Ingeborg Grønning (leder),
ingeborg.grønning@svt.ntnu.no

Tromsø:

Knut Teppan Vik (leder),
knut.teppan.vik@uit.no

Sørlandet:

Hans Petter Sand (leder),
hans.p.sand@hia.no

Bodø:

Randi Karin Sivertsen (leder),
rk.s@live.no

Finn mer informasjon om lokallagene på:
www.sosiologforeningen.no

Når dette bladet kommer ut sitter 120 sosiologer i fjellheimen og diskuterer evalueringen av fagets tilstand og hva som har konstituert norsk sosiologi fra 60-tallet og framover. Jeg gleder meg til å være en del av denne diskusjonen, og jeg burde vel bruke denne spalteplassen til å komme med noen innspill til debatten. Jeg kunne grepet fatt i utsagn og argumenter fra årets vinner av Sosiologforeningens hederspris, en som har hevdet at den norske staten sløser bort hundre millioner hvert år på forskning til ingen nytte. I et seminar hvor Forskningsrådet er så sterkt representert både på programmet, i finansieringen og i ånden så å si, kan det bli hett i vinterkulda med en stemme inn i debatten som ikke tror på å være høflig, som har stilt seg kritisk både til for mye anvendt forskning, korte tidshorisonter og ikke minst til programstyring av forskning. Han skal ha uttalt at norsk forskningspolitikk er basert på en illusjon om at styring og kvalitet lar seg forene i et lite land. Men dette bladet kommer altså ut noen timer før vinneren er offentliggjort, så det ville avsløre "hemmeligheten". Altså, ingen innspill til debatten fra min side.

Det er i det store og det hele så mange hemmeligheter i årets program, at det har vært litt vanskelig å markedsføre. Påmeldingen har vært god, så jeg burde ikke klage, men jeg må innrømme at jeg ønsker meg litt færre hemmeligheter.

Hemmeligheter og avsløringer var en sentral del av mediebildet i 2010. Kan vel ikke si jeg var særlig overrasket over å få vite at diplomater kaller sine kolleger med tullede navn som Robin og Batman når de tror seg uhørt. Men det fikk mye oppmerksomhet i verdens medier. Jeg er kanskje mer overrasket over at opplysninger som er helt og fullt offentlige og tilgjengelige for alle får så lite oppmerksomhet. Som at den islandske presidenten Olafur Ragnar Grimsson i et forsøk på å løse landets penge-

knipe valgte å dra til Kina for å møte visepresident Xi Jinping i september. Valutaavtaler mellom, avtaler om utbygging av kraftverk og mulige interarktiske skipsruter skal få Island tilbake på økonomisk fote. I oktober tilbyr Kinas statsminister Wen Jiabo greske skipsredere et lån tilsvarende 30 milliarder kroner, for at de skal få fart på den greske økonomien. I januar i år kunngjør Kinas visestatsminister Li Keqiang at Kina nå eier 10% av Spanias utenlandsgjeld og har tenkt å fortsette å kjøpe opp spanske statsobligasjoner. Og dette er bare tre eksempler på kinesiske investeringer i Europa i 2010, enten direkte i gjeldsrammede nasjoner eller gjennom det internasjonale pengefondet (IMF). *Aftenpostens* økonomiseksjon skal ha all ære for at de følger disse sakene. Xi, Wen og Li er da vitterlig ikke tre vismenn fra øst som kommer med gaver ut i fra ren altruisme. De vil ha fri markedstilgang og ber om at vi slutter å blande oss inn i kinesisk valutapolitikk.

Jeg sier ikke at det er galt å ta i mot økonomisk hjelp fra Kina, eller at det er noe uvanlig i at marked, økonomi og politikk er tett sammenvevd og noen ganger skaper nye og uvanlige partnerskap. Jeg syns bare det er så rart at denne helt åpenbare og dramatiske endringen av det politiske og økonomiske verdenskartet ikke får mer oppmerksomhet. Vi er kanskje mer nysgjerrige på hemmeligheter og avsløringer enn det som skjer helt åpenlyst og rett foran nesa på oss?

randi.wardahl@sosiologi.uio.no

NORSK SOSIOLOGFORENING
www.sosiologforeningen.no

"The proof of the pudding is the eating"

Willy Pedersen om å lage sosiologisk kanon

Av: Eirin Pedersen

Willy Pedersen fikk i oppdrag å lede gruppen som skulle lage en norsk sosiologisk kanon. Hvordan har arbeidet gått, hva har de fått til, og hva vil de med all kanoniseringen?

Willy Pedersen er professor på Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved UiO, og har i det siste også vært distingvert leder av komiteen som lager norsk sosiologisk kanon. Dette er dog ikke et portrettintervju av en professor i sin beste alder, men et forsøk på å portrettere et mandat, og en arbeidsoppgave. Og en sterk oppfordring om å lese de sosiologiske klassikerne, om det er på nytt eller for aller første gang.

- Du er komitéleder, men hvem er det du har ledet?

- Sammen med Jon Rogstad fant jeg et knippe veldig kompetente folk – Andreas Hompland, Cathrine Holst, Ida Hjelde og Ola Korsnes. Det var disse vi ønsket, og alle sa ja. Det er variasjon i alder, faglig bakgrunn og kjønn. En helt optimal gruppe. Etter hvert fikk vi også en god del hjelp av Hans Erik Næss, som fungerte som sekretær, og fra universitetsbibliotekar Eysteinn Gullbekk, som fant fram tekster og lagde en flott utstilling på Universitetsbiblioteket. Alle har gjort en kjempeinnsats.

- Hvordan jobbet dere?

- Arbeidet åpnet med at vi inviterte alle i Sosiologforeningen samt en rekke andre til å nominere, og jobbet også selv mye med dette. Vi startet ut høsten 2009 med rundt 100 tekster på bordet, og skulle ned til 25. Vi hadde først et ganske langt seminar i oktober, etter å ha gjort en god del forarbeid. Her diskuterte vi mandata, skrellet bort temmelig mye og satt igjen med

Foto: ISS, UiO

I dette nummeret av *Sosiolognytt* lanseres den endelige Norsk sosiologisk kanon.

Willy Pedersen er professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo og har ledet komiteen som har valgt ut de 25 kanontekstene.

rundt 40-50 tekster. Det vil si: en blanding av tekster og forfattere vi visste måtte med, men hvor vi var usikre på hvilke tekster som var viktigst. Så jobbet vi 3-4 måneder med finlesning av de ulike tekstene og forfatterskapene. E-postene gikk flittig, så møttes vi nok en gang, i februar 2010, og diskuterte oss fram til det endelige utfallet. Dette er jo *vår* versjon, og ofte stilte vi spørsmålet: "Er det noen som virkelig brenner for denne?". Hvis ingen gjorde det, eller sa at den må vi ta en ny runde på, så ble teksten kastet ut. Kjernen av tekster er flott, men grensene til det som ikke kom inn, er ganske skjøre. Hadde vi hatt ti plasser til, kunne vi tatt med ti tekster til og fremdeles hatt en veldig ▶

god kanon.

- Er det noen kjennetrekke ved tekstene som har kommet med?

- Ja, som i mandatet, høy kvalitet og originalitet. Vi har flere storslagne monografier, folk som satt lenge og jobber med den store boka med grundig og omfattende feltarbeid, og endte ut med noen originale prinsipper for å fortolke materialet. "Den diagnostiske kultur" hos Yngvar Løchen, eller begrepet om "censoriousness" hos Thomas Mathiesen. For begge gir dette en egen fortolkningsramme som får systemet til å fremstå på en annen måte. Ambisiøse arbeider, som de bruker til å se på verden på en ny måte, og som har hatt implikasjoner – både for psykiatrien og fengselsvesenet.

- Er det noen av tekstene som er med fordi de har hatt en sterk forkjemper hos én av komitémedlemmene? Som har overbevist de andre?

- Ikke i det hele tatt, ideene kan ha kommet fra mange hold, i nominasjonsprosessen osv. – men vi er enige om denne listen. Det var hele tida klart at vi skulle ende med konsensus, det ga en mye bedre prosess. Vi arbeidet helt mot slutten med å ta inn og ut tekster. Det har aldri vært stemmegivning, alle har deltatt i samtalen helt til slutt. Hele komiteen står bak, uten antydning til dissens. Vi er veldig fornøyd med resultatet.

- Hva er mandatet dere har jobbet ut i fra?

- Mandatet hadde fem punkter som ga oss retning i arbeidet med å velge ut tekster – faglig originalitet og kvalitet, faglig virkningshistorie, samfunnmessig virkningshistorie, håndverksmessig og metodisk soliditet, og litterær verdi.

Noe av det første vi måtte se på, var jo hva slags teksttyper vi skulle vurdere. I utgangspunktet tenkte nok mange at vi skulle se på bøker, men det viste seg fort at dette ble feil. Det er lite som tilsier at en bok skal ha en annen status enn

en artikkel. Vi var også opptatt av sosiologiske fagtekster – og det betyr at vi avgrenser oss mot skjønnlitteratur som har vært samfunnmessig viktig. Ibsen kunne vært interessant å ha med, Fløgstad, eller Seljestads roman *Blind*, som er svært sosiologisk relevant. Men vi har ønsket å avgrense oss mot skjønnlitteratur, og også fra rene reportasjebøker. Dem er det ikke så mange av nå, men på 70-tallet var det mange rene reportasjebøker, særlig noen av de tidlige Pax-bøkene.

Vi fant også ut at det kunne være flere forfattere til en tekst. Det ble også et spørsmål om samme forfatter kunne ha publisert flere tekster som kunne komme med i kanonen, og noen er jo inne med flere. Når teksttyper og forfatterkriteriene var på plass, så måtte vi avgjøre

språkform. Noen av tekstene i kanonen er på engelsk, men forfatteren av tekstene skal i hovedsak ha virket i en norsk kontekst.

Utdanning var også et kriterium som måtte diskuteres – det er jo en del av de som er representert i kanon som ikke er sosiologer av utdanning, men jurister, filosofer eller statsvitere. Harriet Holter var for eksempel sosialøkonom. Så vi fant ut at formell utdanning ikke kunne være avgjørende. Men det vanskeligste var spørsmålet om grensedisipliner – hvor starter sosiologien og hvor slutter den, i forhold til filosofi, retts sosiologi, juss?

- Innenfor sosiologien er det jo alltid mye refleksjon rundt dette – hvor går sosiologiens grenser, hva er det som kjennetegner og konstituerer sosiologien som fag i grenser mot andre samfunnsfag? Dette er jo en pågående refleksjon og diskusjon innad i faget, særlig nå i jubileumsåret, som dere nå har materialisert i denne kanonlisten?

- Vi har måttet jobbe mye med denne grensegravingen, og dette er altså vårt bidrag, hvor vi for eksempel sier at både Cato Wadel og Stein Rokkan også er viktig for sosiologien. Dette med faglig tilhørighet var noe av det vi disku-

terte mest i komiteen. I tekstene vi har skrevet, om kanonbidragene, prøver vi derfor å reflektere over hvordan teksten er viktig nettopp i en sosiologisk kontekst.

- *Hva kan dette kanonarbeidet fortelle oss om sosiologien?*

- Det forteller oss ikke minst at det kan være ganske uklare grenser mot bla filosofi, antropologi, statsvitenskap.

- *Men hva er det som gjør at disse arbeidene er sosiologi, og ikke filosofi eller antropologi?*

- Det er det konkrete svar på for hver av tekstene. Når det gjelder for eksempel Christies arbeid om konsentrasjonsleirfanger, så var det et helt overraskende originalt, spennende arbeid. Han har et radikalt blikk for disse folkene, som på den tiden dels var skjult,

dels var demonisert. Når det gjelder "Deltakar og tilskodar", så er det et arbeid som nok er filosofisk, men som har bidratt til sosiologers selvrefleksjon,

måten å tenke på, hva som utgjør egenarten til den slags fenomener vi studerer. Det samme gjelder Elsters *Ulysses and the Sirens*. Bestemte typer funksjonalistisk pregete forklaringer var ikke lenger mulige etter den boka. Det å komme fram til et allment svar på hva som er sosiologi, og hva som ikke er det, og hvorfor, er heller ikke mulig. Det tilhører noe av vår disiplins egenart.

Det var mange vanskelige avgrensninger som vi diskuterte generelt, og så innebar det selvfølgelig til slutt at når vi hadde snakket løst og fast om dette, så kom det ned til at *the proof of the pudding is the eating*. Vi må se på tekstene og se om våre avgrensninger og kriterier holder vann. Det meste av debattene våre hadde et veldig konkret preg. Den enkelte tekst ble finlest og diskutert, fram og tilbake.

- *Mandatet tilsier at dere skulle velge tekster, og ikke forfattere. Men noen av forfatterne, som Eilert Sundt, Vilhelm Aubert eller Harriet Holter, for eksempel, er*

nokså opplagte kandidater til å være med på listen. Hendte det at dere hadde åpnebare kandidater og deretter fant tekstene som skulle inn? Kort sagt – mannen eller ballen?

- I noen tilfeller er det ganske åpenbart at det er et bestemt arbeid som skal inn. For eksempel Lysgaard, hvor *Arbeiderkollektivet* er det utvilsomt mest betydningsfulle. I andre tilfeller er det mer usvisst. Skal Nils Christie inn, og hva skal han inn med? For ham hadde vi fire-fem ulike muligheter. Men vi skjønte fort at han skulle inn. Slik var det med Østerberg også, det var helt klart at han skulle inn, men hva skulle vi velge? Ingen var inne for vi startet. I noen – nokså få – tilfeller var alle med en gang enige om at en bestemt person skulle inn, men vi var usikre på hvilket arbeid som var det viktigste. Vi skjønte jo at Aubert skulle inn, og Eilert Sundt, og kom raskt fram til at det her er det rett og slett var flere arbeider som er helt sentrale. Det ble både mannen og flere baller.

- *Det har blitt stilt spørsmål om den tidlige sosiologien – var den en gullalder eller gullrush? Nytt og nyskapende da, men hva har stått seg? Blir dette spørsmålet besvart i kanon?*

- Det var spennende å lese de såkalte gullalderarbeidene på nytt. De kom på 1960-tallet. Noen av dem har holdt seg overraskende godt, det gjelder både Lysgaard, Løchen og Mathiesen. Dette er jo monografier – om arbeidere, de som befinner seg i psykiatriske sykehus og fanger. Alle er storslagne, flotte arbeider, faglig originale, som jo er kriterium nummer én. De står seg helt opplagt. De har dessuten både hatt faglig og samfunnsmessig virkningshistorie.

- *Hva skal denne kanonen brukes til, hva har kommet ut av den, hva sitter man igjen med? Bruker universitetet nok av disse bidragene?*

- Jeg mener vi bør løfte fram flere av disse tekstene. Det er som med skjønnlitteratur: Hva er det som har satt ny standard, gjort en for- ▶

skjell? Å ha en refleksjon rundt det vil ofte kunne være klokt for å se veien videre. Nå skal vi prøve å få til et mindre tekstutvalg fra denne kanon som vil være tilgjengelige for studentene, som kan brukes i bachelorundervisningen. Når disse tekstene ikke er inne på pensum i dag, er det ofte av makelighetshensyn – fordi de er dårlig tilgjengelig eller at de er litt for omstendelig skrevet. Vi leser jo ganske mye klassisk sosiologi, Weber og Durkheim. Men det er en god del av de norske kanontekstene som man kunne hatt stor nytte av å lese på både bachelor- og masternivå. Jeg har selv hatt stor glede å lese mange av disse tekstene, det siste året. Ellers kan det være vanskelige å få tak i dem – de ligger nedstøvet på biblioteket, kronglete tilgjengelig. De som lager pensum og lager kurs, de burde vurdere denne pakka med tekster, og se om de finner noe. Vi håper dessuten å få til en enkel bok med et brukbart knippe tekster, som kan fungere for dagens studenter i sosiologi.

- *Det er en betydningsfull oppgave å ha fått – hadde du noen tanker om makten i denne oppgaven underveis i arbeidet?*

- Vi var jo fem engasjerte, kompetente og taleføre medlemmer. Det bidrar til utjevning, min egen makt var nok ikke større enn de andres. Men veien fra 50 og ned var tøff. Særlig fra 35 ned til 25. Da måtte vi kutte ut en del veldig gode arbeider, og det lå jo en del vurderinger til grunn for det. Vi måtte tenke på om vi hadde en god helhet, og en viss bredde, og for eksempel om andelen kvinner var for lav. Var for eksempel det i det hele tatt noe som skulle bekymre oss? Det var en rekke slike kriterier som kom inn, og vi løste det på vår måte; i sånne situasjoner ligger det en del makt for hele komiteen, fordi det er tradisjoner, arbeider og personer man synes er viktigere enn andre.

- *Unngår dere en del av problemene ved å sette grensen på 1985? Hvis noen lager en ny kanon om 10-15 år, vil listen se veldig annerledes ut da?*

- På 1970- og 80-tallet eksploderte antallet studenter og antallet forskere, alt er mye større nå. Å si hva som vil stå seg, om la oss si 15 år, av det som produseres i dag, vil være vanskelig. Det utvikler seg gradvis en enighet, i ettertid, om at ”dette er bra”. For eksempel hele den postmoderne og sosialkonstruktivistiske perioden, all vekten på diskursanalyse og sånn, blir dette stående? I dag er det jo så mye som skjer hele tiden, så det er også en større mulighet for at noe som er veldig interessant blir oversett i fremtiden.

- *I litterære kanoner blir det ofte krangling og debatt, nå sist datt jo Bjørnson nesten helt ut, og det ble litt rabalder. Kan det skje med deres kanon?*

- Det er bare fint om folk blir sure og spør hvorfor i all verden er ikke denne teksten med. Om det blir debatt om dette, så er jo dette vår versjon. Et annet mandat og en annen kanonkomité, så ville det helt sikkert blitt andre tekster som var blitt løftet frem. Samtidig er det nok noen tekster det er nesten umulig å komme bort fra. Det ville blitt overlapp, tror jeg, nesten uansett hvilket utvalg som skulle bestemme.

- *Men til slutt – er dette en selskapslek? Eller er kanon viktig?*

- Det er viktig. Det gir faget en god anledning til å reflektere over seg selv. Hva er sosiologi? Hvem tilhører vårt anegalleri? Hva holder vann? Hva er verdt å ta opp og lese også i dag? Vi mener at de bidragene som vi har valgt ut, burde vurderes i en pensumsammenheng. Også når folk skal inn å gjøre studier på ulike områder, så er mange av disse arbeidene vel verdt å lese. Nei, dette er ikke en selskapslek, ambisjonene har vært store, arbeidet som er lagt ned er veldig omfattende. Jeg håper at dette vil føre til at flere vil gå til disse tekstene og bruke tid på å lese dem, at de kommer mer i bruk. Vi har pusset støv av gode tekster! Se selv, så fint det skinner av dem!

eirin.pedersen@sosgeo.uio.no

Norsk sosiologisk kanon

- de konstituerende tekstene

Hva er de viktigste sosiologiske tekstene? Hvilke norske arbeider ligger til grunn for de tenkemåter som er rådende i dagens sosiologi?

I dette nummeret av Sosiolognytt presenterer vi den endelige Norsk sosiologisk kanon – de 25 konstituerende tekstene i norsk sosiologi, slik den utvalgte komiteen vurderer vår faghistorie.

Følgende fem kriterier er lagt til grunn for komiteens valg av en Norsk sosiologisk kanon:

1. Faglig kvalitet og originalitet,
- 2 Faglig virkningshistorie,
- 3 Samfunnsmessig virkningshistorie,
- 4 Håndverksmessig/ metodisk soliditet,
5. Litterær verdi

Komiteen består av professor Willy Pedersen (leder), Ida Hjelde, Cathrine Holst, Andreas Hompland og Olav Korsnes.

The collectivity of drinking cultures: A theory of the distribution of alcohol consumption

Av: Willy Pedersen

Går det et klart skille mellom alkoholikerne og resten av befolkningen? Kan folk flest øke forbruket av alkohol, uten at det har store konsekvenser på samfunnsplan? Slike spørsmål ligger i kjernen av Ole-Jørgen Skogs artikkel *The collectivity of drinking cultures* (1985).

Den franske demografen Sully Ledermann var antakelig den første som studerte alkoholkonsumets fordeling i befolkningen. I en serie arbeider på 1940 og 50-tallet hevdet han å kunne påvise at det var sammenheng mellom alkoholkonsumet og dødeligheten av bestemte sykdommer. Dessuten mente han at endringer i totalforbruket resulterte i endringer i andelen storkonsumenter av alkohol. Ledermann var statistisk skolelert og mente at fordelingen av alkoholkonsumet tilhørte den såkalt log-normale fordelingsklassen.

Artikkelen starter med at Skog kort redegjør for Ledermanns teori, før han forkaster den: Den understøttes ikke av empiriske data. Den tilfredsstillende ikke vanlige krav til en vitenskapelig teori. I så fall måtte den identifisere sosiale mekanismer som genererte resultatene. Det gjør ikke Ledermann. Likevel er han på spor av noe, hevder Skog. Det er antakelig en kollektiv dimensjon i befolkningens drikkeatferd. Endringer i forbruket skjer ikke hos enkeltindivider, men i større grupper. Vi beveger oss sammen og i takt opp- eller nedover forbruksskalaen. Skog kaller teorien til Ledermann for "rigid". Siktemålet med artikkelen er å erstatte den med en teori som er mer fleksibel, og som også bør peke mot mekanismer som gjør at

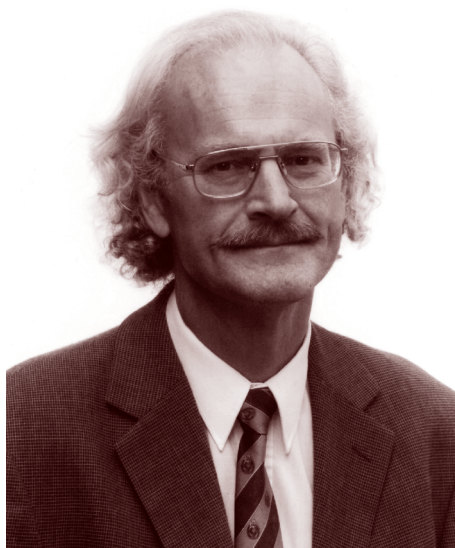
endringer i alkoholforbruket faktisk vil skje i større grupper.

Skog setter fram to hypoteser: En må, for det første, anta at en rekke faktorer påvirker folks drikkeatferd. Det handler om gener, sosiodemografiske forhold, familie, venner. Faktorene opptrer uavhengig av hverandre, men det vil være samspill mellom dem. For det annet må en anta at de viktigste mekanismene er knyttet til sosial interaksjon. Folks drikkeatferd synkroniseres med de vanene en finner i deres sosiale nettverk.

Artikkelen er deduktiv og analytisk. Den trekker på data fra en rekke land og dokumenterer forfatterens fortrolighet med store datasett og kompleks statistikk. Den er ikke lettlest, likevel er det elegant i slutningene. I figur 3 faller det hele på plass: Her viser Skog hvordan gjennomsnittskonsumet i alle befolkningene er nøkkelen til å forstå konsumet i hver konsumentgruppe, både de som ligger lavt og høyt på konsumskalaen. Han leder oss så pedagogisk gjennom implikasjonene. Alkoholproblemer er forankret i de generelle drikkemønstre i samfunnet. Det er gli-dende overganger mellom vanlig og problematisk konsum og rimeligere å snakke om et "alkohol avhengighets syndrom" enn om alkoholisme som en distinkt tilstand, avgrenset fra normale drikkemønstre.

Artikkelen skulle bli mye sitert. Men den skulle også knyttes til et krevende alkoholpolitisk program: Det er ikke "alkoholikerne" som må være målgruppe for de viktigste tiltakene, det må være folk flest. Alle som har opplevd alkoholpolitiske debatter de siste tjue årene, har

«Skogs produktivitet satte ham i en klasse for seg»

FAKTA

Ole-Jørgen Skog (1946-2006) tok dr. philos-graden ved Universitet i Oslo i 1980 på en avhandling om alkoholkonsumets fordeling i befolkningen og mekanismer som genererer fordelingen. Han arbeidet i en årrekke ved SIFA (Statens institutt for alkoholforskning), blant annet som sjef fra 1988-1994. Han ble professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo i 1995 og virket der til sin død i 2006, avbrutt av en periode som leder ved Senter for høyere studier.

hort ekko av argumentasjonen. Artikkelen skulle for Skog selv danne opptakt til empiriske studier fra en rekke land, hvor han viser hvordan totalkonsumet av alkohol i en befolkning også er en nøkkel til variasjoner i dødelighet og problemer som ulykker, vold, selvmord.

Skog var en uvanlig dyktig empirisk forsker. Ulikt mange den epidemiologiske tradisjonen han plasserte seg innenfor, var han også – i beste mening – intellektuelt rastløs. Han leverte krevende arbeider om rasjonalitet og avhengighet. Temaet fra artikkelen om den kollektive drikkekulturen trekker han seinere med i en analyse av Durkheims slutninger i *Selvmordet*. Durkheim

avviser at alkohol har noen stor betydning for selvmordsratene i Frankrike, men her tar han feil, hevder Skog og reanalyserer så Durkheims data. Uten skadefryd viser han hvordan de bør tolkes på en annen måte. Deretter viser han hvilke mekanismer som kan ha virket, når alkoholforbruket faktisk viser seg å være en av nøklene til selvmordsratene i ulike distrikter i landet. Til slutt viser han hvordan funnene kan integreres i Durkheims generelle teori om selvmord, anomi og sosial samhandling.

Skogs produktivitet satte ham i en klasse for seg. Mest slående var likevel det brede spekteret av teoretiske, metodologiske og empiriske emner han dekket. I sentrum av innsatsen ligger artikkelen om den kollektive drikkekulturen. Den hører hjemme blant det beste i norsk sosiologi fordi den stiller konkrete og politisk viktige spørsmål. Deretter gir den et teoretisk begrunnet svar. Men det er også en annen grunn til at vi har valgt å la denne artikkelen gå inn i vår sosiologiske kanon: Den viser hvordan faget på denne tida – i 1985 – har fått et nytt repertoar av statistiske metoder. De bør ikke bli gjort til et formål i egen rett, men brukes for å belyse konkrete problemstillinger. Ikke alle består testen, men Ole-Jørgen Skog gjør det, i alle sine arbeider. Også med den målestokken er artikkelen om den kollektive drikkekulturen eksemplarisk.

Kari Wærness

KANON 1968–1985

The Rationality of Caring

Av: Ida Hjelde

Omsorg er arbeid og følelser. Utøvelse av omsorg er basert på følelser, men også på rasjonalitet. Ikke enten eller, men både og.

Sosiologens begrepsapparat er ikke egnet til å gripe et fenomen som omsorg. Men sosiologiske analyser av omsorg er nødvendig, for den offentlig organiserte velferden må bli bedre. Mange har erfart at det offentlige velferdssystemet mangler de verdiene vi forbinder med god omsorg, verdiene som foredrer en tjeneste til omsorg. Stadig flere ser til økt "community care" som både en billigere og moralsk bedre løsning.

Det er på bakgrunn av denne situasjonsforståelsen Kari Wærness utvikler begrepet om omsorgsrasjonalitet, som introduseres i den kanoniserte artikkelen fra 1984.

Begrepet er basert på omfattende empirisk materiale, fra egen og andres forskning, og egne erfaringer. Dette er i tråd med et av hovedpoengene i artikkelen: å anerkjenne verdiene av kvinners erfaringer og lek-kunnskap i forskning så vel som i utøvelse av omsorgsyrker. Til grunn ligger en definisjon av omsorgsarbeid (Wærness 1979) som "omsorg for de av samfunnets medlemmer som etter allment aksepterte normer ikke er selvhjulpne, og hvor en derfor ikke kan basere seg på likeverdige gi- og ta-forhold når det gjelder hjelp og støtte i dagliglivets mange situasjoner". Omsorg som utøves i en relasjon som i prinsippet er likeverdig defineres som service, ikke omsorgsarbeid. Det er organisering av omsorg for de avhengige – barn, syke, gamle – som problematiseres i denne artikkelen om omsorgsrasjonalitet.

God omsorg forutsetter at utøveren er både tenkende og følende. God omsorg er individua-

FAKTA

Kari Wærness (født 1939). Cand. mag. med realfag fra Universitetet i Bergen 1963. Hovedfag i sosiologi i 1972. Professor ved Universitetet i Bergen i 1987. Prodekan ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Bergen fra 1986 til 1988, og bestyrer for sosiologisk institutt ved samme universitet fra 1988 til 1990. Var med på å opprette det første senteret for kvinneforskning i Norge, i Bergen i 1978. Utnevnt til æresdoktor ved Uppsala Universitet i 2004.

lisert og fleksibel, som krever at utøveren både har erfaring og individuell kjennskap til mottageren. Omsorg er ikke et instinkt, det må og kan læres. Det er allikevel ikke mer utdanning som løsningen, ikke så lenge utdanningen er basert på en undervurdering av kvinners tradisjonelle kunnskap og erfaringer.

Wærness kritiserer det hun beskriver som en lang tradisjon innenfor vitenskapen generelt og omsorgsarbeid spesielt, der kvinners erfaringer blir nedvurdert av mannlig vitenskapelig arroganse. Vitenskapeliggjøring av reproduktivt arbeid har fratatt kvinner autoritet og kontroll. Et eksempel er hvordan jordmødre mister status når legene overtar. En viktig oppgave for feministisk forskning er derfor i følge Wærness å evaluere de vitenskapelige begrepene og modellene som brukes for å analysere omsorgsarbeid. Feministiske forskere bør se på personlige erfaringer fra hverdagslivet som en kilde for å foreslå alternative modeller.

Hva er de positive kvalitetene ved tradisjonelt omsorgsarbeid? Hvorfor ser de ut til å forsvinne når arbeidet profesjonaliseres? Dette er

spørsmål Wærness mener må besvares dersom man ønsker å forbedre offentlig organisering av omsorgsarbeid. Nøkkelen er å gi omsorgsarbeideren rom for fleksibilitet og tilpasning til situasjonen, og at hun kan bruke sin erfaring. Mer skreddersøm, mindre samleband og stoppeklokke. Mer makt til kvinner med egne erfaringer fra omsorgsarbeid i privatlivet og i arbeiderklassejobber, mindre profesjonalisering og byråkratisering.

Kvinnens arbeid – privat og offentlig, betalt og ubetalt – og forholdet mellom kvinnens arbeid og velferdsstaten, har vært og er et kjernetema i norsk kvinneforskning. Kari Wærness har bidratt til å etablere og utvikle feltet gjennom en rekke empiriske og teoretiske arbeider. I arbeidet med å utvikle et språk for å analysere omsorg, har hun vært en pionér. "Omsorgsarbeid" og "omsorgsrasjonalitet" er i dag etablerte begreper i familie-, omsorgs- og velferdsforskningen både i Norge og internasjonalt.

Begrepet om omsorgsrasjonalitet er både en

kritikk av og et bidrag til sosiologisk handlings-teori. Med insisteringen på at en rasjonell aktør også er en følende aktør, taler Wærness Weber midt i mot. I vektleggingen av personlige erfaringer som kilde til kunnskap og verktøy i forskningen, utfordrer hun mainstream-sosiologiens forståelse av hva kunnskap og vitenskap er.

Wærness forskning på omsorgsarbeid er ikke begrenset til Norge. Etter fylte 70 år har hun vært koordinator for et prosjekt om globalisering og endring i omsorgskultur i Ghana. I år er hun medforfatter av boka *Meeting the Challenges of Elder Care: Japan and Norway*, som sammenligner norsk og japansk eldreomsorg. Begrepet om omsorgsrasjonalitet er sentralt i analysen.

«Med insisteringen på at en rasjonell aktør også er en følende aktør, taler Wærness Weber midt i mot»

Harriet Holter (red.)

KANON 1968–1985

Patriarchy in a welfare society

Av: Ida Hjelde

Med *Patriarchy in a Welfare Society* (1984) er Harriet Holter inne i kanonen med sitt andre bidrag – her som redaktør for en samling av ti tekster. På de drøyt tjuårene mellom denne antologien og *Kvinnens liv og arbeid* (presentert tidligere), har norsk kvinneforskning både utviklet seg faglig og spredt seg. Kvinneforskningen omtales nå som ”a main characteristic of social sciences in a number of Western countries” (Holter, i forordet).

Denne artikkelsamlingen utgis på slutten av det Harriet Holter har kalt for ”patriarkat- og aktorfase” i norsk kvinneforskning (fra begynnelsen av 70- til midten av 80-tallet). Den foregående fasen, ”kjønnsrollefasen” (begynnelsen av 30- til slutten av 60-tallet), handlet om å synliggjøre kjønn som en sosial kategori, og å vitenskapeliggjøre temaet. ”Rolle” var et av de sentrale begrepene. I ”patriarkat- og aktorfase” er rollebegrepet ut, nå er fokuset på kvinner som aktører. Kvinneforskningens oppgave er å synliggjøre kvinners undertrykking i et mannsdominert samfunn. Kritikken rettes mot systemer: patriarkat og kapitalisme.

De ti artikkelforfatterne er fra ulike faglige disipliner. Til felles har de en forståelse av samfunnet som mannsdominert, og et ønske om å analysere og synliggjøre kvinneundertrykking – med mål om frigjøring. Patriarkatet i det kapitalistiske samfunnet er analyseobjektet i alle bidragene, men artikkelforfatterne har ulike syn på hva patriarkat er, og på forholdet mellom patriarkat og kapitalisme. Er kapitalisme en forutsetning for patriarkatet, eller uavhengig av økonomisk system?

I det innledende kapitlet ser Harriet Holter de ulike bidragene i sammenheng, og fremhever felles perspektiv og tema. Mange av artiklene problematiserer forholdet mellom produksjon og reproduksjon, kvinners arbeid (både det betalte og ubetalte) og relasjonen mellom marked, stat og kjønn. Forfatterne kritiserer ”mains-tream” samfunnsvitenskap for å være bare tilsynelatende kjønnsnøytral. Kvinners erfaringer er usynliggjort. Dette kommer til uttrykk i begrepene. ”Arbeid” rommer ikke kvinners innsats i hjemmet. En tilsynelatende generell kategori som ”arbeider” er bare basert på menns arbeidsliv.

Flere av tekstene i denne samlingen finnes fortsatt på pensumlister og siteres både i Norge og internasjonalt. Tove Stang Dahl viser i artikkelen ”Women’s Right to Money” hvordan både arbeidsmarkedet og velferdssystemet er bygd på antagelsen om at kvinner er

husmødre, som gir kvinner svakere sosiale rettigheter. I kapitlet ”Women and the Welfare state. The Transition from Private to Public Dependence”, problematiserer Helga Hernes statens overtagelse av det som tidligere var kvinners tradisjonelle oppgaver i familien og stiller spørsmål ved om kvinners avhengighet av familien er erstattet av avhengighet til velferdsstaten. I teksten ”Love and Power in Marriage” analyserer Hanne Haavind ekteskapet som en institusjon som regulerer maktfordeling mellom kjønn og mulighet for kjærlighet. Antologien inneholder også bidrag av Kari Wærness, som er representert i kanonen med en tidligere tekst. De andre artikkelforfatterne er Bjørn Aase Søren-

«De ti artikkelforfatterne er fra ulike faglige disipliner. Til felles har de en forståelse av samfunnet som mannsdominert, og et ønske om å analysere og synliggjøre kvinneundertrykking – med mål om frigjøring»

PATRIARCHY IN A WELFARE SOCIETY

Edited by Harriet Holter

sen, Marit Hoel, Hildur Ve, Øystein Gullvåg Holter og Runa Haukaa.

Helga Hernes innleder sin artikkel med at feminister fra andre land ofte ser på skandinaviske kvinner med en blanding av misunnelse og beundring, men at en nærmere analyse avdekker "patterns of under-representation, discrimination and subordination very similar to those elsewhere". De fleste av kapitlene i antologien er basert på forskning som tidligere kun var publisert på norsk. Denne utgivelsen bidro til å

gjøre norsk forskning om kvinner og velferdsstat kjent for et engelskspråklig publikum, og til å justere bildet av Norge som et likestillingsparadis. I en artikkel fra 1986 argumenterer britiske Janet Finch, på bakgrunn av forskningen som er presentert i *Patriarchy in a welfare society*, for at britiske kvinneforskere har mye å lære av norsk kvinneforskning. Først og fremst fordi det kan bidra til å dempe "any over-enthusiasm for the idea that Scandinavian models of welfare provision offer us the ideal alternative [...]".

Ulysses and the Sirens. Studies in Rationality and Irrationality.

Av: Cathrine Holst

I *Udødeligheten* skriver Milan Kundera om vår draging mot dem som vi ser vil komme til å sette spor, mennesker med en uvanlig begavelse i en eller annen lei, de som presterer ekstraordinært, og som vi skjønner vil bli husket og snakket om – lenge. I møte med slike kan vår kritiske sans komme til å svekkes, vi kan komme til å tone ned de brister og mangler vi måtte ane også hos disse, for ikke å virke smålige.

Jeg innrømmer glatt at dette er et problem i mitt forhold til Jon Elster. John Rawls skriver i en forelesning, at finner man feil hos Kant, så har man misforstått ham, og må lese en gang til. Rawls skal selvfølgelig ikke tas bokstavelig, og det skal heller ikke jeg når jeg sier at jeg har det slik med Elster.

Men kanskje finnes det en slags kosmisk rettferdighet. Det har vært sagt at Elster-*bashing* er norske sosiologers favorittsport. Det er en overdrivelse, men intensiteten i en dels motvilje mot Elster i norsk sammenheng er påfallende og ikke forholdsmessig.

Elster har vært toneangivende innenfor vitenskapsteori og samfunnsvitenskapelig teori-diskusjon i en årrekke. Det kommer nok ikke til å skje, men skulle en nordmann fått Holbergprisen, måtte det vært ham. *Ulysses and the Sirens* kom ut i 1979 og markerer Elsters internasjonale gjennombrudd. Han var da 39 år gammel, og tilknyttet Universitetet i Oslo som – av alle ting – dosent i økonomisk historie. Dette var en mindre strømlinjeformet tid. Hadde Elster vært født i 1970 hadde han vært professor for de førti, i sosiologi, filosofi eller statsvitenskap.

Ulysses and the Sirens er komplementær til

den mindre kjente *Logic and Society* som kom ut året før. Boken består av fire deler. Del én omhandler forskjellen mellom biologi og sosiologi. Innenfor førstnevnte disiplin kan det formuleres funksjonelle, men ikke intasjonale forklaringer – innenfor sistnevnte er det motsatt. Elster er erklært reduksjonist, men benekter ikke at mye er ulikt i naturvitenskap og samfunnsvitenskap. I *Ulysses* advarer han mot pseudo-vitenskapelig biologisering av sosiologien. Elster kunne blitt anvendt for, men også mot, Eia i «Hjernevask»-debatten.

Elsters kritikk av funksjonelle forklaringer er Elster på sitt beste. "A large body of sociological literature seems to rest upon an implicit regulative idea that if you can demonstrate that a

given pattern has unintended, unrecognized, and beneficial effects, then you have also explained why it exists and persists", heter det på side 32. Omfanget av denne ideen

og hvem som forfekter den kan diskuteres. At ideen er uvitenskapelig er udiskutabelt – etter Elster.

Ulysses' del to er opphav til bokens tittel. Odyssevs bandt seg til masten for ikke å la seg friste av Sirenenes sang. Elster diskuterer selvbinding filosofihistorisk og som samfunnsvitenskapelig forklaringsmekanisme. I del tre og fire droftes ulike sider ved individuell og kollektiv irrasjonalitet. Elster er rasjonalitetens teoretiker, men også irrasjonalitetens. Alt i *Ulysses* understrekes *rational choice*-teoriens begrensede empiriske rekkevidde.

Kanon-juryen kunne ha valgt en annen av Elsters engelskspråklige utgivelser – *Nuts and Bolts for the Social Sciences* eller en av hans mer

«Det har vært sagt at Elster-bashing er norske sosiologers favorittsport»

FAKTA

Jon Elster (født 1940), magister i filosofi i 1966, doktorgrad ved École Normale Supérieure i 1972, professor ved University of Chicago fra 1984, senere ved Columbia University, New York, og Collège de France i Paris. Sentral i kretsen rundt Pax på 1960- og 70-tallet, før han dro utenlands. Et omfattende forfatterskap innen vitenskapsteori og samfunnsvitenskap på norsk og engelsk og Norges mest siterte og trolig mest innflytelsesrike samfunnsforsker.

spesialiserte bidrag. Vi kunne også gått for en av utgivelsene på norsk. *Forklaring og dialektikk*. Noen grunnbegreper i vitenskapsteorien kom ut på Pax samme år som *Ulysses* kom ut på Cambridge, omhandler mange av de samme emnene, og er kanskje mer lest blant norske sosiologer. Begge inneholder også ting Elster har fortsatt å beskjeftige seg med, og ting han har lagt bak seg, men av det siste er det mest i *Forklaring og dialektikk* der fire av ni kapitler er viet en diskusjon av dialektikkbegrepet for spesielt interesserte. I

Elsters *Explaining Social Behavior* fra 2007 finnes ordet dialektikk ikke i stikkordsregisteret.

Elster hadde gjennom flere år et nært samarbeid med sosiolog ved Universitetet i Oslo, avdøde Ole Jørgen Skog. I litteraturlistene i 1979-utgivelsene finnes to norske sosiologer, Eilert Sundt og Gudmund Hernes. Der er ikke mange andre norske referanser, men noen, herunder Francis Sejersted, Fredrik Barth, Nils Roll-Hansen, Dagfinn Føllesdal, Hans Fredrik Dahl, Aanund Hylland og Rune Slagstad.

Elsters referanseunivers strekker seg ellers fra Aristoteles til Ainslie, fra Descartes til Davidson, fra Finley til Freud, fra Kant til Kydland, fra Marx til Merton, fra Pascal til Parfit, fra Sartre til Schelling. Det er knapt med kvinner, slik det gjerne var i 1979. Elsters behandling av litteraturen han anvender kan det menes ulikt om, men de som mener at hans tilfang er smalt, får fortelle oss hva de leser.

Cato Wadel

KANON 1968–1985

Hva er arbeid?

Av: *Andreas Hompland*

Når mor mi blei spurt av folk i dalstrøka inn- for kva det var eg dreiv på med, svarte ho: "Nei, Andreas har aldri hatt noe ordentlig arbeid". Eg hadde gått på skule og universitet i mange år; eg skreiv i aviser og blader og snakka i radio; eg hadde vore forskar. Men ikkje noe av det var "ordentlig" arbeid, for det var lite fysisk og produktivt over det. Det blei endå vanskeligare då eg begynte å frilansa, for då hadde eg heller ikkje "fast" arbeid.

Mor mi hadde heller ikkje noe ordentlig arbeid i begrepsmessig forstand, verken folkelig eller fagøkonomisk, sjøl om ho arbeidde heile tida, både tidlig og seint. Ho administrerte familien og heimen på husmorvis og var nødvendig bakkemannskap for lastebiljøringa og bensinstasjonen til far min. Ho hadde hønsehus og stor kjøkkenhage og hjelpte onkelen min i slåtten. Ho sydde om klede for slektningar og naboar, dreiv sanitetsforeninga i skulekretsen og strikka mange av gevinstane til den årlige basaren. Og ho var i fleire periodar medlem av bygningsrådet i kommunen. Men noe ordentlig og lønna arbeid hadde ho ikkje før ho blei enke i 60-års alderen. Då tok ho toget til Flekkefjord to dagar i veka og var barnevakt og hushjelp for ein legefamilie.

Eg bed om forladelse for denne personlige inngangen som ligg litt på sida av mi arbeidsoppgave, men det er slike trivielle saker Cato Wadels kanoniserte artikkel handlar om, og det er sånn han hentar mye av sin gjenkjennelige empiri for å bygga ut sosiologiske resonnement til kategoriske utvidingar og avklaringar. Eg har sjøl lånt eit motto frå han: "Vi bør gjøre mer sosiologi ut av sånne småting som vi ellers ikkje

«Om heile folket er i arbeid og bidrar til samfunnsmessig verdiskaping, kan ikkje lesast ut av sysselsettingsstatistikken»

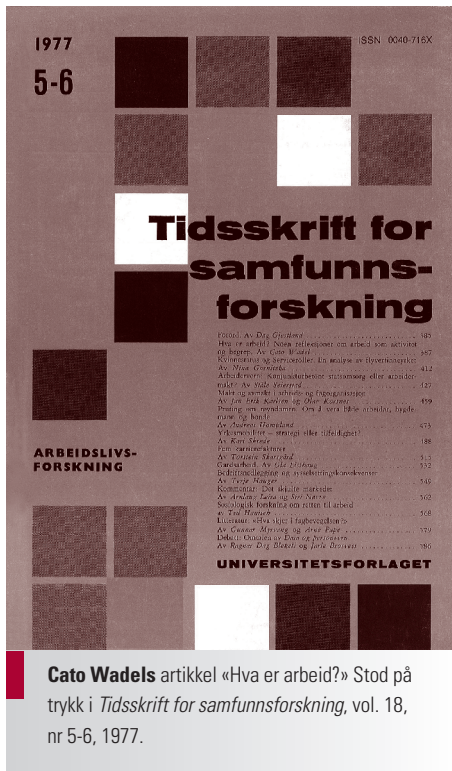
FAKTA

Cato Wadel (fødd 1936), magister i sosialantropologi, Bergen 1966. Assistent professor ved Memorial University of Newfoundland 1967-70, amanuensis ved Universitetet i Oslo 1970-72, førsteamanuensis og professor i samfunnsvitenskap ved Universitetet i Tromsø til 1983. Flytta deretter heim til Flekkefjord som faglig base, men var også i periodar forskningsveileder ved Institutt for samfunnsforskning, professor II ved Norges fiskerihøgskole og professor ved Høgskolesenteret i Rogaland (1993-2005).

gjør noe med." Tilsynelatande naive og trivielle observasjonar og erfaringar som ein bruker til å stilla seg undrande til det tatt-for-gitte, er ei viktig side ved feltarbeid i eigen kultur.

Cato Wadels første fagutdanning var som korsett-teiknar, men det er ikkje dei stive og stramme formene som er hans styrke som samfunnsvitar; det er dei åpne og prøvande kategoriane. Med sitt antropologiske blick på dagliglivets organisering og aktørane sitt arbeid med å definera sine posisjonar, gir han innhald til "hverdagslivets sosiologi".

Cato Wadel starta sitt faglige løp med å studera fiskar- og utkantmiljø i den barthske tradisjon, og han hadde sine formative akademiske år på Newfoundland. Då han vende tilbake til Oslo og Tromsø, var det med den strålende boka *Now, Whose Fault Is That?* om den delvis arbeidsuføre tømmerhoggaren George og hans kamp for sjølrespekt og verdighet i ein situasjon med kronisk undersysseletting. I forordet takkar Wadel si ikkje-akademiske kone, Nøva, for

at ho insisterte på at han måtte skriva ei bok som formidla det informantane hadde å seia, og slik at boka kommuniserte både med dei og akademiske lesarar.

Dette har han levd opp til, både i bøker og artiklar og andre formidlingssjangerar. Sjøl om han ikkje hadde særlig greie på fotball, var han med som assistent og inspirator då sosialpedagogen Kjell Schou Andreassen var landslagstrener i tospann med Nils Arne Eggen. Saman med Schou Andreassen skreiv Wadel også boka *Ledelse, teamarbeid og teamutvikling i fotball og arbeidsliv*.

"Hva er arbeid" (Tidsskrift for samfunnsforskning 5-6/1977) er ein grunnleggande refleksjon om arbeid som aktivitet og begrep. Wadel undrar seg over at så mye sosialt nyttig og verdiskapande virksomhet verken er ein del av økonomisk eller folkelig forståelse av skikkelige arbeid. Han vil oppgradera dagligdags folke-

lig aktivitet som normalt fell utanfor det sterkt verdiladde og moraliserande arbeidsbegrepet. Om heile folket er i arbeid og bidrar til samfunnsmessig verdiskaping, kan ikkje lesast ut av sysselsettingsstatistikken.

Wadel prøver ut grensene mellom arbeid og ikkje-arbeid og utvidar arbeidsbegrepet i fire retningar for å omfatta eit breiare spekter av nødvendige institusjons-vedlikehaldande samfunnsaktivitetar som blir oversett som arbeid: Uformell organisasjon innan formelle organisasjonar; eigenarbeid i familie, nærmiljø, lokalsamfunn og sosiale nettverk; uformell politisk aktivitet; klientrollen i profesjonelle relasjonar. Dersom "arbeid" blir snevra inn til det som er inntektsbringande på faste stader og til faste tider innafør formelle relasjonar på arbeidsmarkedet, fell mye nødvendig, samfunnsmessig virksomhet utanfor.

Wadels utvida og mangslungne arbeidsbegrep uttrykker også ein ambisjon på vegne av samfunnsvitenskapen. I skjeringsfeltet mellom sosiologi, antropologi og statsvitenskap og dei fagas forståelse av sosiale institusjonar og meningsdanning, ligg nøkkelen til eit arbeidsbegrep som fangar meir av den samfunnsmessige virkeligheta enn den økonomiske markedsobjektiviteten.

Ut frå desse refleksjonane og begrepsfestingane lanserer Wadel sin (foreløpige) definisjon av arbeid: "Arbeid er menneskelige aktiviteter som kan påvises å vedlikeholde, etablere eller endre alment verdsatte institusjonar, enten disse aktiviteter har dette som målsetting eller ikke."

"Hva er arbeid" var ein slags programartikkel for prosjektet "Arbeid og sysselsetting i 1980-årene". Wadel utdjupa og utvida perspektiva i "Trygdeliv og arbeidsliv", "Det skjulte arbeid" og "Dagliglivets organisering" som han redigerte i serien "Kvinnens levekår og livsløp". Det er stadig vanskelig å lesa den kanoniserte artikkelen og andre delar av Wadels verk utan at det kriblar i den sosiologiske kloa som hentar skarphet frå Elton Mayo, George Homans og Peter Berger.

Natalie Rogoff Ramsøy

KANON 1968–1985

Sosial mobilitet i Norge: En studie av endring i levekår og sosial status basert på livshistorier til 3400 norske menn

Av: Olav Korsnes

Det sosiologiske studiet av sosial mobilitet omhandlar tilhøvet mellom dei store historiske samfunnsendringane som kjenneteiknar framveksten og utviklinga av moderne samfunn, og lagnaden til dei sosiale gruppene og einskilde individa som lever gjennom desse endringane. Knappt noko område innan sosiologien høver difor betre til å forstå dynamikken mellom struktur og aktør, og mellom mikro og makro som er så sentral innan sosiologisk teori- og metodeutvikling. Studiet av sosial mobilitet var då også sentralt i dei tidlege fasane av utviklinga av sosiologi som vitenskapelig disiplin, der boka *Social and Cultural Mobility* frå 1927 av den russiskfødde sosiologen Pitirim Sorokin ved Harvard-universitetet i USA, er den klassiske referansen.

At det var ein hitflytta (1962) amerikansk sosiolog som skulle levere det første klassiske, samla bidraget til norsk sosiologi på dette området, var då heller ikkje tilfeldig. Natalie Rogoff, fødd i New York i ein russisk-jødisk immigrant-familie i 1924, hadde allereie i 1953 publisert si doktoravhandling i USA om sosial mobilitet, som vart ein standardreferanse i etterkrigslitteraturen på området. Ein av grunnane til dette var at avhandlinga tok i bruk nyutvikla metodar for analysar av mobilitetstabellar for å skilje mellom det som seinare vart omgrepsfesta som strukturell og relativ mobilitet. Men Natalie Rogoff Ramsøy var ikkje berre ein pioner på det metodiske feltet. Ho stod også i spissen for eit nybrottsprosjekt med omsyn til innsamling av data om sosial mobilitet – ei stor norsk yrkeshis-

torieundersøking av 3472 menn fødd i 1921, 1931 og 1941. Dette var eit einestående internasjonalt arbeid som ligg til grunn for dei analysane som vert presentert i boka *Sosial mobilitet i Norge* i 1977. Som Trond Petersen seier i minneskriftet til Ramsøy frå 2003, er det vanskeleg å overvurdere kor mykje tid arbeidet med innsamling og tilrettelegging for analyse av desse data må ha kravd. Ifølge han er det utruleg nok heller ikkje mogeleg å peike på ein einaste veikskap i designet av undersøkinga, trass i at ein nærast er ”garantert suksess” for å gjere grove feil i datainnsamlinga i denne typen undersøkingar. Designet har då også lagt malen for ei rekke seinare tilsvarende undersøkingar nasjonalt og internasjonalt.

Kva fortel så analysane av data frå yrkeshistorieundersøkinga oss om utviklingstrekk i det norske samfunnet? Eit hovudfunn er at trass i høg og aukande sosial mobilitet i etterkrigstida (1951–71) har ulikskapen i livssjansar ”holdt seg konstant”. Og Noreg skil seg ikkje ut frå andre industrialiserte land m.o.t. sosial mobilitet. Førestellingar om Noreg som eit ”annaleisland”, slik det vert oppfatta av utanlandske akademiske turistar – stundom villeia av heimesnekra narrativ om det egalitære kongedømet langt mot nord, held altså ikkje stikk på dette området. Ramsøy startar og avsluttar då også boka med referanse til ei slik turistiskildring av engelskmannen Graham Wallas (1914): ”De store strukturendringer har brakt mange til nye og større bosteder og nye og større arbeidssteder. Folk er underveis blitt bedre utdannet og har fått en

«Det er vanskeleg å overvurdere kor mykje tid arbeidet med innsamling og tilrettelegging for analyse av desse data må ha kravd»

FAKTA

Natalie Rogoff Ramsøy (1924-2002). Rogoff Ramsøy avla sin doktorgrad ved University of Chicago i 1950, med avhandlingen *Current Trends in Occupational Mobility*. Hun var forsker ved The Bureau for Applied Social Research tilknyttet Columbia University i New York 1951–60, før hun flyttet til Norge der hun ble førsteamanuensis i sosiologi ved UiO 1967–68. I perioden 1968-81 var hun direktør for Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS) og fortsatte der som forsker til 1994. Hun var også professor II ved Universitetet i Oslo 1978–87, og var redaktør for den første og medredaktør for to senere utgaver av Det norske samfunn. Rogoff var en sentral drivkraft i etableringen og utviklingen av INAS og tok initiativ til og ledet den store Yrkehistorieundersøkelsen 1972. Hennes primære forskningsinteresser dreide seg om sosial mobilitet, profesjons- og yrkessosiologi.

høyere levestandard. Så mye av den fremtiden som Graham Wallas profeterte er gått i oppfyllelse. Men sitatet fra hans verk, som står på denne bokens første side, uttrykker også det håp at disse endringer, for Norges vedkommende, kunne finne sted uten at befolkningen skulle ”stykket opp i umenneskelige arbeidsgivere eller byråkrater og tilsvarende umenneskeliggjorte håndlangere”, slik han mente å ha sett i de land som var gått denne veien i hans tid. Hvor langt Norge har svart til disse håpefulle forventninger, er stadig et åpent og aktuelt spørsmål.” Og seinere forskning om sosial mobilitet i Norge, som står i stor gjeld til dette pionerarbeidet av Natalie Rogoff Ramsøy, gir framleis grunn til å halde dette spørsmålet åpent og aktuelt.

Gudmund Hernes

KANON 1968–1985

Makt og avmakt: En begrepsanalyse

Av: Olav Korsnes

”Professorpolitikere” har spilt en framtreddende rolle i den norske nasjonens politiske liv siden løsrivelsen fra Danmark. Gudmund Hernes var både tidlig professor og tidlig involvert i partipolitikk, og er et levende eksempel på denne tradisjonen. Etter å ha avlagt sin doktorgrad ved Johns Hopkins University i USA i 1970, med James Coleman og Arthur Stinchcombe som veiledere, ble han 30 år gammel professor ved Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen i 1971. Betegnende nok var temaet for doktoravhandlingen maktforholdene i det norske Storting. Det var derfor ikke tilfeldig at Hernes, sammen med statsviteren Johan P. Olsen, også en ung professor ved Universitetet i Bergen, fikk hovedansvaret for å gjennomføre den første store Maktutredningen (1972–1982). Boka *Makt og avmakt* er Hernes’ bidrag til en generell drøfting av utredningens grunnbegrep.

I første delen av boka kombineres et begrepsmessig oppryddingsarbeid med utviklingen av en generell maktmodell basert på forutsetninger om målrettede aktører og bytteteoretiske resonnement, inspirert av James Colemans teori om kollektiv handling. Hensikten er å angi presise definisjoner av de mange aspektene ved og former for makt som berøres i den omfattende diskusjonen om makt og maktutøvelse i den sosiologiske faglitteraturen: maktens fordelingsaspekt, forbindelsesaspekt, beslutningsaspekt, realiseringsaspekt, kollektivaspekt, informasjonsaspekt, teknologiaspekt, avmakt, innflytelse, autonomi, avhengighet etc. Disse brukes som utgangspunkt for resonnementer omkring hvilke forhold som påvirker maktforhold mellom aktørene og deres evne til å realisere sine interesser. Men modellen brukes også som utgangspunkt for en diskusjon

FAKTA

Gudmund Hernes (født 1941). Hernes avla sin Ph.D. ved Johns Hopkins University, USA i 1970 med avhandlingen *Interest, Influence and Cooperation. A Study of the Norwegian Parliament 1966–1969*, og ble professor i sosiologi ved Universitetet i Bergen 1971. Hernes deltok i den første Levekårsundersøkelsen på 1970-tallet og var en av lederne for den første Maktutredningen (1972-82). Han var faglig leder ved FAFO 1983-1991, Research Fellow ved Stanford University 1974-75, Visiting Professor ved Harvard University 1986 og 1990, og professor ved UiO 1990-2003. Hernes var statssekretær 1980-81, Kirke-, utdannings- og forskningsminister 1990–95, og Helseminister 1995-97. I perioden 1999-2005 var han UNESCOs koordinator for HIV/AIDS og direktør ved UNESCO’s International Institute for Educational Planning. Hernes var president for ISSC, International Social Science Council 2006-2010, og er medlem av ISSC Executive Committee 2010-2013. For tiden er Hernes seniorforsker ved FAFO og professor II ved BI.

om hva som skjer når dens forutsetninger ikke holder: ”når aktørene ikke har eller forhindres i å ha klare interesser; når sidevirkningene av deres beslutninger er utilstrebte og uønsket; når hver for seg handler fornuftig og rasjonelt, men resultatet for alle blir ugunstig eller endog katastrofalt” – dvs. når det forekommer det Hernes begrepsfester som avmakt. Og hele andre delen av boka er viet denne diskusjonen under vignetter som Falsk bevissthet, Interessesforvridning, Konsekvensanalyse, Summeringsprosesser og totalvirkninger, Systemtvang, Organisasjonshindringer, Kollektivproblemer, Omforming og over-

skridelse, og til slutt: Samfunnsmodeller, makt og avmakt. Selv om det Coleman-inspirerte begrepsapparatet også kommer til anvendelse i denne delen, påpeker Hernes selv at han i diskusjonen av avmakt finner det nødvendig å gå ut over Colemans rammeverk. Boka er således ikke bare imponerende i kraft av sine teorikonstruksjoner, men også for sine originale forsøk på tematisering av maktspørsmål som i utgangspunktet ikke fanges inn av disse konstruksjonene.

I forordet til boka skriver Hernes at hvordan makt defineres i seg selv er et maktspørsmål og derfor et kontroversielt spørsmål. Debatten som fulgte i kjølvannet av boka viste dette til fulle. Noen fant mest å hente i den andre delen av boka, uten å forholde seg så mye til den første delen. Andre var mer opptatt av den første delen, men da primært som skyte-

«I forordet til boka skriver Hernes at hvordan makt defineres i seg selv er et maktspørsmål og derfor et kontroversielt spørsmål. Debatten som fulgte i kjølvannet av boka viste dette til fulle»

skive for alternative teoretiske og metodologiske posisjoner. Det er vanskelig å ikke forholde seg til boka, for den berører en problematikk alle sosiologer er opptatt av, og det er noe å hente i den for alle. Det gir den en solid plass i den norske sosiologiske kanon. At dens faglige innretning i tillegg ikke bare forbindes med kontroverser omkring hele den Maktutredningen som

professor Hernes ledet, men også omstridte politiske utspill og reformer som statsråden Hernes har stått i spissen for, gjør den

ikke mindre viktig. Så tilsiktet eller utilsiktet har boka tjent et formål professorpolitikeren har forfulgt i hele sitt virke: å fremføre et faglig budskap med så stor klarhet og stringens at det gir grunnlag for meningsfull og konstruktiv utveksling av faglige synspunkter om analyser av sentrale samfunnsspørsmål.

Model monopoly and communication: Systems theoretical notes on democratization

Av: Willy Pedersen

Si ordet ”modellmakt”, og de fleste vil assosiere til sosiologen Stein Bråten. Han lanserte begrepet i artikkelen *Model monopoly and communication: Systems theoretical notes on democratization* i 1973. Noen år seinere illustrerte han ved å vise til noe annet som skjedde samme år: Aksjeloven i Norge ble endret. De ansatte fikk representasjon i bedriftenes styrende organer. Reformen ble regnet som et stort fremskritt i demokratiserende retning. Men var det nå så opplagt at de ansattes innflytelse ville øke? spør Bråten.

Mange fra arbeidsgiversiden så med velvilje på det som hadde skjedd: En fikk bedre kjennskap til stemningen blant arbeiderne. De ansatte påvirket ikke beslutningene så mye, men gjennom deres styrerepresentanter klarte ledelsen ofte å mobilisere støtte og forhindre kritikk. Det ble lettere å få gjennomslag for upopulære tiltak som permitteringer. På tross av økt samhandling, var det altså ikke så opplagt at de ansatte hadde fått økt innflytelse.

Eksemplet illustrerer teorien om modellmakt: Deltakelse står ikke nødvendigvis i motsetning til underdanighet og lydighet. Økonomen tett på ledelsen vil gjerne ha mer modellstyrke enn garderobevakten som er valgt inn i styret som representant for de ansatte. Var det derimot bedriftens garderobeforhold som sto til debatt, ville nok forholdet vært motsatt. For de fleste saker som kommer opp på bedriftens styremøter er bedriftens ledelse den modellsterke part. Slik vil dette øke, ikke redusere, bedriftsledelsens kontroll.

Modeller er, slik Bråten forstår det, formidlere mellom teori og erfaring. Erfaring

FAKTA

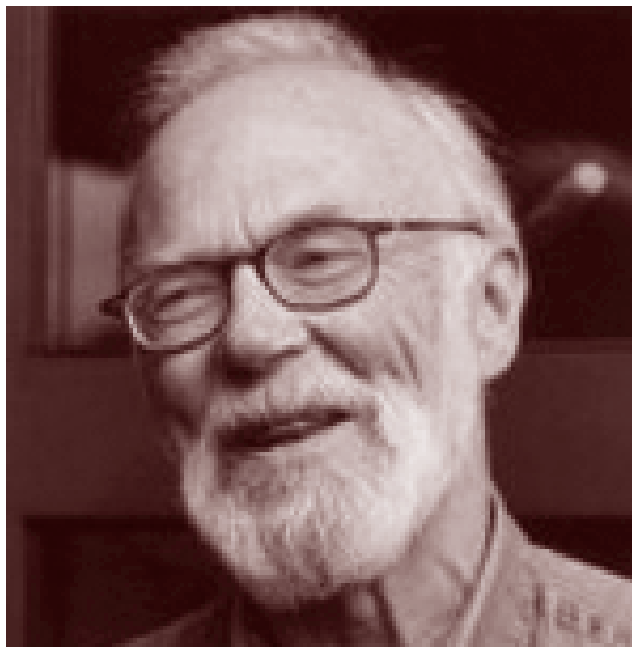
Stein Bråten (f. 1934). Magister i sosiologi i 1967, dr. philos i 1989 ved Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen, på en avhandling om spedbarhet i samspill. Bråten var fra 1967-71 direktør ved IMAS i Stockholm, et institutt som arbeidet med markedsføring og samfunnskommunikasjon og som var finansiert av svensk næringsliv. Fra 1973 har han vært professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Han har særlig forsket på kommunikasjon og mellommenneskelige relasjoner.

danner grunnlag for teorier, som i sin tur konfronteres med og kaster lys over erfaring. Det er gjensidighet, men avstanden kan bli stor. Det trengs et mellomnivå – noe som formidler. Teorien trenger konkretisering. Empiriske data må oversettes for å bli meningsfulle. Modellene bidrar. De kan være mentale eller fysiske, verbale eller visuelle. I all samhandling bruker vi modeller. Men ofte er makten ulikt fordelt og noen av aktørenes modeller får sterkere gjennomslag enn andres.

Det var altså i artikkelen *Model monopoly and communication* at Bråten utviklet teorien. Han skulle selv bruke den i en rekke analyser i årene som kom, og den skulle influere på generasjoner av norske sosiologers tenking. Han bruker et formalisert språk, preget av kunnskap om og interesse for datasimulering. Tonen slås an allerede i starten: ”Let A and B denote two set of actors participating in a common system, and influenced by events E.” Med dette utgangspunktet utvikles et resonnement som ikke er vanskelig å gripe: Aktør-

ren A er mer modellsterk enn B, med henblikk på referanseområdet R, dersom hendelser i R er representert ved A's modeller, eller dersom det finnes hendelser i R som A's modeller tillater representasjoner av, men som ikke B's modeller tillater. Uten tilgang til andre og uavhengige kilder, vil samhandling mellom A og B innebære at B søker å tilegne

foto: ISS UN

«Eksemplet illustrerer teorien om modellmakt: Deltakelse står ikke nødvendigvis i motsetning til underdanighet og lydighet»

seg A's modeller. På et mer allment plan viser teorien hvordan tilsynelatende dialog i realiteten kan være skindialog. Den ene partens kunnskaper og spørsmål utdefineres som irrelevante.

I artikkelen knytter Bråten argumentasjonen til utviklingen av nye samarbeidsformer i industrien. Det er slett ikke er gitt at dette vil lede til mer demokrati, selv om arbeidstakerne deltar på nye arenaer. Men teorien har seinere blitt brukt av Bråten selv – og andre – for å belyse samhandling i familier og skole, i vitenskap og utenrikspolitikk og i nettverk i næringslivet. Monsteret som avdekkes er at

bestemte erfaringer blir utdefinert og hvordan noen aktører underkaster seg andre aktørers erfaringer, tenkesett og fagkunnskap. Slik kan de definere egne erfaringer som irrelevante og i verste fall også gi avkall på både sunn fornuft og godt skjønn.

”Modellmakt” har blitt et viktig begrep i vår sosiologiske verktøykasse. Teorien er enkel, men den inviterer til nye blikk på vante sammenhenger. Tas den i bruk, kan spørsmål stilles på en mer dristig måte. I beste fall kan resultatet bli nye former for samhandling, eller at skindialoger erstattes av mer reell dialog.

Johan Galtung

KANON 1968–1985

A Structural Theory of Imperialism

Av: Ida Hjelde

Å forstå, forklare og bekjempe ulikhet. Dette er en rød tråd i hele Johan Galtungs forfatterskap og liv. Det er også den uttalte ambisjonen med denne artikkelen fra 1971. Teksten er noe så sjeldent som en norsk internasjonal klassiker. Med 345 siteringer er artikkelen den nest mest siterte som har vært publisert i *Journal of Peace Research*. Etter mer enn 40 år er den fortsatt pensum for tusenvis av studenter over hele verden.

Teorien om imperialismen bygger på begrepet *strukturell vold*, som Galtung introduserte i artikkelen "Violence, Peace and Peace Research" (1969). Her løfter han frem et perspektiv på vold som noe mer enn handlinger som har til hensikt å påføre fysisk skade. Vold er til stede dersom "det mulige er høyere enn det faktiske, og det faktiske er unngåelig". Strukturell vold er skader som påføres mennesker, ikke av en bestemt aktør, men gjennom en struktur som ikke dekker grunnleggende behov og ikke muliggjør realisering av det menneskelige potensial. Ulikhet, mellom nasjoner og innen nasjoner, er en av de sentrale formene for strukturell vold, som imperialismen som system skaper og opprettholder. Teorien om imperialismen er derfor også en teori om muligheten for frigjøring fra strukturell vold.

Imperialisme er i følge Galtung en spesiell form for dominansforhold mellom kollektiver, som regel nasjoner (men også for eksempel organisasjoner). Ikke alle dominansforhold mellom nasjoner er imperialistiske. Et land kan være okkupert av et annet uten at det kan kalles for imperialismen. Imperialisme er heller ikke betinget av et kapitalistisk økonomisk system, som i

marxistisk-leninistisk forståelse. Begrepsparet sentrum-periferi står sentralt: Verden består av Sentrums- og Periferinasjoner, som igjen har sine sentra og periferier. En imperialistisk relasjon kjennetegnes i følge Galtung av at en Periferinasjon kommer i et avhengighetsforhold til en Sentrumsnasjon, gjennom at sentrum i Sentrumsnasjonen etablerer seg med et "brohode" i sentrum av Periferinasjonen. Sentrum i begge nasjoner har felles interesser, mens de to nasjonene som helhet har motstridende interesser. Periferinasjonen er i større grad enn Sentrumsnasjonen preget av motstridende interesser innad. Forholdet mellom de to periferiene er også kjennetegnet av motstridende interesser. Et sentralt poeng, som er et av Galtungs originale bidrag til imperialismeteori, er at imperialismen ikke bare handler om internasjonale relasjoner, men også om relasjoner innad i de enkelte landene – intra-relasjoner.

Imperialisme kan ta fem ulike former: økonomisk, politisk, militær, kommunikasjonsmessig og kulturell. I en norsk oversettelse og bearbeidelse av artikkelen fra 1974, skriver Galtung i en innledning at nettopp det å forklare imperialismen som mer enn økonomisk dominans var et av hovedmålene med artikkelen.

Det er alltid snakk om "grader av" imperialismen, mener Galtung. Er den "perfekt", er den også et perfekt instrument for strukturell vold. Hvis ikke, kan det kompenseres med direkte vold, eller trusler om direkte vold.

Avslutningsvis foreslås en rekke ulike strategier for å bekjempe imperialismen. Konklusjonen er: For å minske gapet mellom fattige og rike

«Morsomheter er kanskje ikke det man forventer seg i en artikkel om imperialismeteori, men Galtung forstår at mange av oss liker å bli underholdt mens vi opplyses»

FAKTA

Johan Galtung (født 1930). Cand.real., 1956. Magister i sosiologi 1957. Stiftet Peace Research Institute Oslo (PRIO) i 1959. Professor i konflikt- og fredsforskning ved Universitetet i Oslo. Grunnlegger av tidsskriftet *Journal of Peace Research* i 1964. Æresdoktor ved flere utenlandske universiteter.

land er det ikke nok å omfordele ressurser. Strukturen må endres, både i land og mellom land.

Matematikeren Galtung trer frem for leseren gjennom en rekke figurer, modeller og tabeller. Argumenter legges frem systematisk – for det første, for det andre, for det tredje – og betraktes og drøftes fra alle vinkler. Morsomheter er kanskje ikke det man forventer seg i en artikkel om imperialismeteorien, men Galtung forstår at mange av oss liker å bli underholdt mens vi opplyses. Internasjonale organisasjoner karakteriseres som ”våre dagers fullbyrdelse av Jesu bud til disiplene: Gå ut og gjør alle folkeslag til mine disipler.” (fra norsk utgave, 1974, s. 148).

I selvbiografien fra 2000 leverer Galtung denne refleksjonen over hvorfor imperialismartikkelen ble så populær: ”Artikkelen slo an, ikke fordi den var spesielt god, men fordi den kom til rett tid, begge imperier avslørt som Vietnamkrig/gulag-producenter. Jeg kjenner mine vestlige pappenheimere; hadde USA ”vunnet” og kamuflet det hele som humanitær hjelp, ville ikke den artikkelen ha blitt pensum ved et utall universiteter.” (s. 212)

Denne artikkelen inngår i et svært omfattende forfatterskap, som spenner vidt tematiske og faglig. Galtung gikk fra matematikken til sosiologien på 1950-tallet. Han var en av dem som bidro til å forme faget som disiplin i Norge. På 60-tallet forlot han sosiologien for fredsforskningen. Det er utvilsomt herfra han er best kjent: som grunnlegger av fredsforskning som en internasjonal disiplin, som fredsmegler og en markant deltaker i offentlige debatter om krig og fred. Han er den eneste norske forskeren som har fått plass i samlingen av utviklingsforskningens viktigste bidrag de siste 60 årene (Benedicte Bull og Morten Bøås, red. 2010) – med nettopp artikkelen om imperialismen.

Både gamle og nye sosiologer vil fortsatt kunne la seg inspirere, opplyse og underholde av Galtungs tekster. I tillegg til artikkelen som her er representert, vil vi fremheve hans gullrekke av artikler fra *Journal of Peace Research* på 60-tallet. Mange av dem, inkludert imperialismartikkelen, er gitt ut på norsk i samleverket *Fred, vold og imperialismen* (1974).

Det norske samfunn

Av: Willy Pedersen

Den norske sosiologien utviklet seg fra tidlig på 1950-tallet. Vi fikk – som vi allerede har vist gjennom kåringen av Norsk sosiologisk kanon – en rekke viktige monografier og artikler. Tidlig på 1960-tallet var faget etablert, det hadde fått oppmerksomhet og tilhørende selvbevissthet. I den første generasjonen av sosiologer var det mange synlige og svært taleføre personer.

Mange savnet en bok som kunne trekke linjer, gi en helhetlig beskrivelse av Norge og ikke minst brukes i undervisning. I 1963 samlet Natalie Rogoff Ramsøy, direktør ved Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS) noen av de toneangivende norske samfunnsforskerne. Ambisjonene var store, forteller hun i forordet til den første utgaven av *Det norske samfunn*,

utgitt som studiefakkel på Gyldendal, i 1968: Formålet var ”å gi et detaljert og objektivt bilde av Norges nåværende institusjonelle og strukturelle oppbygging”. Da hadde det allerede foreligget en stensilutgave fra 1966 som hadde vært brukt i undervisningen ved universitetene i Oslo og Bergen. Etter to år tok en skritt inn i det ordinære bokformatet. Det var en ambisiøs samling av 12 kapitler med ”de fleste” emner som hører med i en sosiologisk beskrivelse av samfunnet. Hun ante nok ikke da at en rekke nye utgaver skulle komme. Den 2. utgaven kom i 1975, med Mariken Vaa som medredaktør. I 1986 fikk de to med seg Lars Allén. I 2003 overtok Ivar Frønes og Lise Kjølørød, og de har redigert både 4., 5. og 6. utgave. Den siste kom i 2010 – grundig revidert og med flere helt nye kapitler, om nye emner. Boka har solgt godt i alle år, en rekke kapitler er trykt opp separat og i

kompendier.

Alle forfatterne fra den første utgaven er ute, men fortsatt er ambisjonen den samme – å gi en bred beskrivelse av sentrale trekk ved vårt samfunn. Grepet har hele tiden vært å la hver del speile bokas helhet, eller som det i en fin metafor sies om det enkelte kapittel i forordet til den 6. utgaven: det skal være ”en lyskaster som sender sine stråler fra en bestemt vinkel”. Forskjellene er likevel slående, når en sammenlikner utgaven fra 1968 med den fra 2010.

I 1968 er det åpenbart at det er totaliteten av det norske samfunn som skal beskrives, intet mindre – befolkningen, økonomien, helsevesenet, rettsvesenet. Titlene er talende: ”Norges befolkning”, ”Utdannelse”, ”Religionen”. Det frem-

mes samlende perspektiver, det lanseres klare definisjoner.

Kapitlene er spekket med fakta, det er et stort antall tabeller og figurer. Det er sjelden forfatterens eget perspektiv problema-

tiseres. En kombinerer historiske analyser med en beskrivelse av samfunnets institusjonelle struktur. Normer og verdier hører med i analysene. Norge er i økende grad vevet inn i verdenssamfunnet, derfor er et komparativt perspektiv nødvendig. Underteksten er slik: Sosiologene kan gi slike helhetlige og sammenfattende analyser; de har noe annet og mer å gi enn økonomer eller historikere, mer enn statsvitere eller demografer.

Redaktøren var en myndig kvinne, men alle forfatterne var menn, og de fleste var i slutten av 30-årene (Vilhelm Aubert var eldst med 46 år, Ståle Seierstad var bare 29). Dette er bokas historiske kontekst: Det var bare 18 år siden *Instituttet for sosiologi* ved Universitetet i Oslo var etablert.

«Underteksten er slik: Sosiologene kan gi slike helhetlige og sammenfattende analyser; de har noe annet og mer å gi enn økonomer eller historikere, mer enn statsvitere eller demografer.»

En rekke rikt utrustede forskere hadde blitt trukket til faget. I 1968 var de unge, entusiastiske, selvbeviste. Mange hadde allerede levert det som skulle bli deres viktigste arbeid. I *Det norske samfunn* løftes blikket mot en felles oppgave. Det norske samfunnet skal fremstilles med sin komplekse helhet.

”Problemorientert empirisme” var merkelappen som seinere skulle knyttes til sosiologien i denne fasen. En rekke paradokser og uventede funn avdekket da også. Unge arbeidere tjener mer enn unge funksjonærer, men følger en dem over livsløpet blir utfallet et annet. Familier bor ikke sammen med sine slektninger, men en tar feil om en tror at dette er et moderne fenomen. Vi ser også tydelige spor av funksjonalismen som hadde stått så sterkt i sosiologien på 1950-tallet. Samfunnet er et omfattende sosialt system, en rekke tannhjul griper inn i hverandre. Lovverk og statsforvaltning skal bidra til ”å løse felles oppgaver”. I noen av bidragene er likevel spenningene systemet rommer tydeligere til stede enn i andre.

Det nytter ikke å kommentere så mange kapitler innen denne rammen vi har her. Men for denne leseren var det en glede å ta opp igjen Ulf Torgersens analyse av de politiske institusjonene: Stram struktur, djerpe hypoteser, tett av kunnskap, og likevel den personlige og subjektive touch som gjør teksten levende og lettlest. Norge trer fram som et lagdelingsystem preget av liten ulikhet. Det er åpent, har en liberal overklasse og en venstreside som har fått aksept for målet om høy grad av likhet. Ordener hører liksom ikke til i dette landet og sosiale endringer skjer stort sett på en smertefri måte. Eller Nils Christies kapittel om rettsvesenet, med et ertende og skjevt blikk på rekrutteringen til samfunnets topposisjoner. Juristenes eksamensresultater tillegges av dem selv ”en betydning som er meget vanskelig å fatte for utenforstående”. Når jurister som ikke kjenner hverandre møtes, er det vanlig å etterpå undersøke hverandres karakterer. Eller Vilhelm Auberts elegant komponerte kapittel om lagdelingen i Norge, med historiske riss, glimt av normative orienteringer slik de kommer til uttrykk i Hanna

Det norske samfunn Redaktør: Natalie Rogoff Ramsøy

Nytt opplag av standardverket om vårt samfunn, skrevet av våre fremste samfunnsforskere.

Gyldendals Studiefakler

bringer rimelige utgaver av bøker som er særlig egnet til undervisningsbruk eller som «pluss»-lesning, på høyere eller lavere nivå. Som regel vil de allerede være pensum innenfor et fag; men Studiefaklene er ikke lærebøker i snever forstand. De gir levende orientering til alle som søker innsikt på et spesielt felt, enten man leser til en eksamen eller ikke.

Pris kr. 32,50

FAKTA

Standardverket *Det norske samfunn* utkom første gang i 1968. **Natalie Rogoff Ramsøy** var redaktør, og hun samlet noen av landets ledende samfunnsforskere for å gi en bred oversikt over det norske samfunn, med basis i ny samfunnsforskning. Boka foreligger nå i sin sjettede utgave, redigert av sosiologene Ivar Frønes og Lise Kjølørød. I den siste utgaven legges det vekt på utviklingen i landet de siste to tiårene, i en periode da oljerikdommen har blitt viktigere for landet.

Winsnes' kokebøker, med en gjennomgang av hvilken prestisje som tillegges de ulike yrker, og til slutt noen få sider om samene i den norske lagdelingen. Samene er utsatt for rettslig forskjellsbehandling. Den enkelte same kan kanskje få økte muligheter til sosial mobilitet, men same- ne som gruppe vil ha vansker med å følge med ”hvis ikke maktressursene på ett eller annet vis øker”. Det er sensitivitet for ulikhet, faglig selv-

bevissthet koplet med ansvarlighet, et totaliserende perspektiv og store mengder kunnskap som preger denne milesteinen i norsk sosiologi.

Endringene fram til den siste utgaven, den sjettede, er slående, og speiler fagets utvikling over disse fire tiårene. Forfatterne er nå etablerte samfunnsforskere, fra universiteter og anvendte institutter. De er i 50- og 60-årene, og kvinnene har kommet inn. De 12 kapitlene har økt til 21 og mange har mer avgrensede temaer: Olje, likestilling, fattigdom, sivilsamfunn, innvandring, en velferdsstat under press. Landet har endret seg siden den første utgaven: velferdsstaten har blitt kombinert med plutselig råvarerikdom. I flere av kapitlene spør en om dette har innebåret at evnen til omstilling er svekket. Men forfatterstemmene har også et annet preg. En stiller spørsmål, lanserer hypoteser, ulike perspektiver settes opp mot hverandre. Er selvbevisstheten til norske sosiologer blitt mindre? Kanskje er det riktigere å si at sosiologien har blitt vevet inn i samfunnet på en annen måte. Men vi ser også en forskjell i perspektiv: I 1968 var det fortsatt en ide om at samfunnet var bygd opp rundt en helhetlig og funksjonell systemrasjonalitet. I 2010 finner vi færre spor av en slik tanke, eller som redaktørene i den siste utgaven uttrykker det: "... det sosiale livets faktiske organisering vokser ikke ut av noen helhet, i den virkelige verden er virksomhetene atskilte enheter som arbeider for egne interesser. Om og på hvilken måte de eventuelt tjener en større helhet, er et åpent spørsmål" (s 17). Slik skrev ikke Natalie Rogoff Ramsøy og hennes team av unge og optimistiske sosiologer i 1968.

Det norske samfunn har blitt et referanseverk som fortsatt danner grunnstammen i pensum i en rekke kurs i sosiologi og andre samfunnsfag ved alle våre læresteder, og som fortsatt konsulteres av journalister og andre med interesse for samfunnsproblemer. Boka har løpende fornyet seg, med nye redaktører, ny kunnskap, nye perspektiver, nye tall og nye forfattere. Verket er i seg selv en løpende kanon, og hører derfor også hjemme i den sosiologiske kanonen vi her etablerer.

Dag Østerberg

Forståelsesformer. Et filosofisk bidrag

Av: Cathrine Holst

KANON 1964–1966

Hva er en intellektuell? Man kunne gitt en ostensiv definisjon og pekt på Dag Østerberg. Hvis ens definisjon av hva en intellektuell er ikke omfatter Østerberg, eller plasserer ham i randsonen, er det noe galt med definisjonen.

Forståelsesformer kom ut i 1966 på Pax. "Dag Østerberg har siden artium i 1957 arbeidet med filosofi og samfunnsproblemer" står det på baksiden av originalutgaven. Det har Dag Østerberg. Få i norsk sammenheng har arbeidet samtidig så bredt og inngående og grunnleggende filosofisk med samfunnsproblemer som Østerberg; ingen sosiologer, og blant filosofene kanskje bare en, og han skal ikke nevnes nå.

Forståelsesformer er "skrevet på enkelt norsk", heter det videre. Det er sant. Østerberg skriver aldri tåke, alltid "enkelt" i betydningen klart eller til og med glassklart. Nå kan man, ifølge Østerberg, aldri skrive glassklart, men han gjør det ofte likevel.

Det er vanlig å skille mellom analytisk filosofi og kontinental filosofi. Men sammenlignet med ikke-filosof er alle filosofer, i hvert fall alle gode filosofer, analytiske filosofer, om de bedriver analytisk eller kontinental filosofi. Man minnes dette når man leser Østerberg om Hegel, Bergson, Sartre eller Merleau-Ponty.

Men i *Forståelsesformer* er den hyppigst forekommende referansen til Kant. Utgangspunktet er empirismens mangelfulle "utvendighetstenkning", fenomenologiens og den transcendentale metodes mangelfulle "identitetstenkning", men ikke minst "hypotetisk-deduktiv metode

«Kanonjuryen kunne fokusert på oversetteren og formidleren Østerberg, men valgte tenkeren [...] Valget falt til slutt på Forståelsesformer, et uvanlig egensindig arbeid, selv til Østerberg å være.»

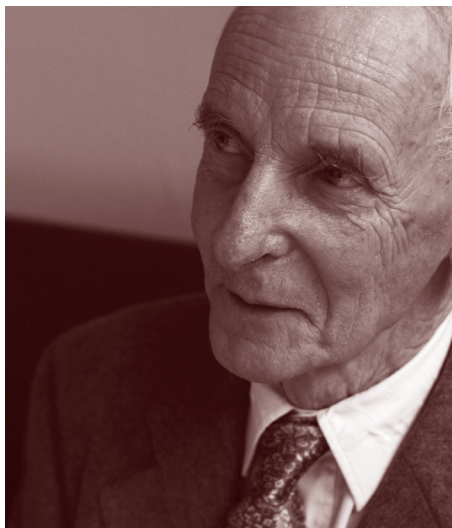

Foto Martin Øster Larsen

FAKTA

Dag Østerberg (født 1938)

Magister i sosiologi i 1961, Dr. philos. i 1974. Professor i sosiologi ved Universitetet i Oslo fra 1981 til 1991. Ledende sosiologisk teoretiker og venstreintellektuell siden 1960-tallet. Blant utgivelsene er *Metasosiologisk essay* (1963), *Makt og materiell* (1971), *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse* (1977), *Jean.-Paul Sartre* (1993), *Det moderne* (1999) og *Brahms* (2003), foruten *Forståelsesformer* (1966).

som identitets- og utvendighetstenkning”, og Kant er denne metodens tenker fremfor noen, ifølge Østerberg.

Forståelsesformer består av 98 avsnitt metodologiske emner, 60 avsnitt antropologiske emner og 6 avsnitt slutninger. I avsnitt 85 om metodologi oppsummeres det på følgende måte: ”Jeg slutter meg til dem som hevder at omskrivningen av hypotetisk-deduktiv metode innebærer et stort steg henimot avklaring av motsetningen mellom utvendighets- og identitetstenkning. Imidlertid har fordypelsen i denne metoden i høy grad ført til at metodelæren er blitt forsømt eller til og med hindret i å utvikle seg videre. Men omskrivningen og anvendelsen av én for-

ståelsesform gir ingen gyldig grunn til å avbryte letingen etter *andre* forståelsesformer [...]”.

Det er grunn til å merke seg hva som står og ikke står. Hypotetisk-deduktiv metode utgjør et fremskritt og er én anvendbar forståelsesform. Men at det finnes én anvendbar form vår forståelse kan anta, utelukker ikke at der ikke også kan finnes andre, og Østerberg gir i *Forståelsesformer* et ”omriss” av et alternativ, en ”innvendighetstenkning”, det vil si en tenkning om hvordan to værender kan bli ”hva de er ved den andre”, det vil si ha et ”innvending” eller ”indre” forhold.

Kanonjuryen kunne fokusert på oversetteren og formidleren Østerberg, men valgte tenkeren, vel vitende om at Østerberg alltid tenker. Valget falt til slutt på *Forståelsesformer*, et uvanlig egensindig arbeid, selv til Østerberg å være. *Forståelsesformer* er fremfor alt signert bevissthets- og erkjennelsesfilosofen Østerberg, ”positivismekritikeren”, om man vil, men det som formuleres om vilkårene for erkjennelse og om forholdet kropp-sjæl, menneske-verden og menneske-menneske, overskrider enhver skjematisk fremstilling av positivismestriden.

Pax mener Østerberg kan nå ut bredt. ”Boken er ikke bare av interesse for fagfolk” – den ”kan leses på forskjellige kunnskapstrinn”, skriver forlaget om *Forståelsesformer*. Dette er rørende misvisende. Bibliotekseksemplarene av *Forståelsesformer* er lest i stykker, jeg vet ikke av hvem, men på så altfor mange forskjellige kunnskapstrinn kan *Forståelsesformer* ikke tilegnes.

Det Østerberg skriver om sosialisme i *Forståelsesformer* går an å skjønnse; det han skriver om liberalisme forstår jeg ikke. Hvilket mer konkret sosiologisk forskningsprogram som skulle følge av ”innvendighetstenkningen”, tas knapt opp; i *Forståelsesformer* er dette simpelthen ikke saken – vi har å gjøre med et meget abstrakt bidrag til forståelsen av en forståelsesform basert på praksisens forrang. Dette kunne vært formulert som en innvending, men er her ment utelukkende som en konstatering.

Numerisk demokrati og korporativ pluralisme: To beslutningskanaler i norsk politikk

Av: Olav Korsnes

Stein Rokkan er ”Paradoksalt nok... mer kjent i utlandet enn hjemme,” påstår Bernt Hagtvet i innledningen til boka *Stat, nasjon, klasse* i Universitetsforlagets Blå Bibliotek fra 1987. Bokas hovedformål var da også å gjøre Rokkan mer kjent her hjemme gjennom oversettelser av flere av de engelskspråklige tekstene som hadde bidratt til hans internasjonale renommé, og den nominerte teksten er nettopp en av disse.

Fortsatt er Rokkan utvilsomt en av de norske samfunnsviterne som er best kjent internasjonalt, og det er fremdeles mange gode grunner til å gjøre dagens norske allmennhet og studenter oppmerksom på de ekstraordinære kvalitetene i Rokkans arbeider.

I en artikkel fra 1972 om ”Politisk sosiologi: Håndverk eller lærdomsgren”, trykket i samme bok, drøfter Rokkan styrker og svakheter ved to tradisjoner i politisk sosiologi på en måte som må oppfattes som programmatisk for hans egen ambisjon om å forene og foredle de beste sidene ved begge. På den ene siden ”den lærde tradisjon”, en globalt orientert makrotradisjon, som jobber med de lange linjer og med entusiasme for ”altomfavnende begrepskjemaer og modellkonstruksjoner”, og som har uklare grenser til andre fag og disipliner. På den annen side ”den tekniske tradisjonen”, en vestorientert mikrotradisjon, som er opptatt av å etablere politisk sosiologi som et selvstendig akademisk håndverk gjennom konkrete analyser av vel avgrensede problemstillinger ved hjelp av egenproduserte datasett. Rokkan var selv en entreprenør og pådriver i denne siste retningen, men han advarer mot faren for ”innsnevring i det

FAKTA

Stein Rokkan (1921-1979)

Statsviter, politisk og historisk sosiolog, politisk historiker og samfunnsstatistiker. Fra 1958 til 1966 var Rokkan forskningsleder ved Christian Michelsens Institutt. Sistnevnte år ble han utnevnt som professor i sammenlignende politikk ved Universitetet i Bergen, en stilling han hadde til han døde i 1979. Rokkan sto sentralt i utbyggingen av samfunnsfagene ved Universitetet i Bergen fra midten av 1960-tallet og introduserte som nyutnevnt professor sammenlignende politikk som eget universitetsfag. Han var dessuten initiativtaker til etableringen av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og direktør samme sted fra 1975.

intellektuelle perspektiv” som han forbinder med en ensidig konsentrasjon om ”det teknisk-statistisk mulige”: ”Kravet til teknisk presisjon er kommet i konflikt med kravet om intellektuell åpenhet og innfallsrikdom.”

Artikkelen om numerisk demokrati og korporativ pluralisme demonstrerer på sin side hvordan Rokkan forener disse tilsynelatende motstridende kravene – ved å kombinere konkrete analyser av dagsaktuelle saker, politiske holdningsdata og historiske data om valg og den politiske sammensetning i Storting og regjering, med utfoldelse av teoretisk fantasi i utviklingen av sin berømte ”diamant”-modell over valgfronter i Norge. Både denne modellen, og – ikke minst – den pregnante formuleringen av ett av artikkelens hovedbudskap: ”Stemmene ►

teller, men ressursene avgjør” (“Votes count, but resources decide”) er klassiske bidrag til den norske sosiologiske kanon.

Artikkelens utgangspunkt er Kings Bay-krisen i 1963, men det er det norske politiske systemet som er hovedemne, for både krisens karakter og det som fulgte etterpå må forstås på bakgrunn av de historiske spenninger som er dette særegne systemets opphav. Selv om Rokkan karakteriserer Jens Arup Seips innflytelsesrike periodisering av norsk historie – fra embetsmannsstaten, via flerpartiregimet, til ett-partistaten – som ”en selvbenektende spådom” som plasserer Seip blant *”les terribles simplificateurs”*, krediterer han Seip for å ha pekt på tre avgjørende faktorer i utviklingen av det norske politiske systemet og legger selv disse til grunn for sin egen, mer systematiske analyse av den samme utvikling langs tre kryssende konfliktlinjer: én som viser til en dypt rotfestet opposisjon mot det sentrale byråkratiske styresettet som ble oppfattet som en arv fra det danske eneveldet; én som viser til en nedarvet territoriell og kulturell motstand mot de regjerende embetsmenn og deres allierte eliter i byene; og én som er knyttet til de forsterkede klasse-

«Man mer enn aner konturene av den kommende maktutredningen»

setningene som følger av penge- og markedskonomiens gjennombrudd. Bølgene av politisk mobilisering utvikles langs disse konfliktlinjene og skaper i sin tur nye skillelinjer og konstellasjoner i det politiske systemet, og selv om det er dynamikken i denne utviklingen Rokkan forsøker å gripe, konstaterer han at det ”... ville by på store vansker og neppe være særlig opplysende” å sammenfatte alle disse konfliktdimensjonene i en enkel modell. Også fordi en analyse av dynamikken i systemet ikke bare må omfatte den numerisk-demokratiske beslutningskanalen der alle stemmer i prinsippet skal telle like mye, men også den korporative kanalen hvor det ikke er stemmene, men ressursene som avgjør hvilke interesser som vinner fram. Og ikke nok med det: ”Alt som skjer i den numerisk-demokratiske og i den korporative beslutningskanal, vil bli påvirket av balansen mellom de forskjellige kreftene i den tredje kanal – massemediene.” Man mer enn aner konturene av den kommende maktutredningen.

Det er altså ingen enkle konklusjoner og lite modelltyranni å spore i denne teksten, og selv om utfallet av valget i 1965 sannsynligvis også overrasket Rokkan, hadde han sine ord i behold når han like før skriver at den rådende ”... majoritet-minoritet-situasjonen i velgerskaren er i en hårfin balanse, og ingen sosiologisk utviklingsanalyse kan bidra med holdbare spådommer om utfallet.” At Rokkan sitt bidrag til forståelsen av grunnleggende trekk i det norske politiske systemet vil bli stående, er på sin side neppe en dristig spådom.

Thomas Mathiesen

KANON 1964-1966

The Defences of the Weak

Av: Willy Pedersen

KROM – Norsk forening for kriminal reform – ble dannet i 1968. Thomas Mathiesen sto sentralt, og han beskriver selv hvordan oppstarten foregikk i en turbulent politisk periode: Det var protester mot USAs krig i Vietnam, studentopprør ved universitetene og også konflikter i mange fengsler (<http://www.krom.no>). Han hadde tre år tidligere, i 1965, tatt doktorgraden på avhandlingen *The Defences of the Weak*. Fag og politikk var tett knyttet sammen for ham i denne perioden, og det har fortsatt. Thomas Mathiesen er en de norske sosiologer som mest konsekvent har kjempet de marginale og utstøttes sak. Han arbeidet for å fjerne løsgjengerloven, for bedre soningsforholdene i fengslene, for å heve den kriminelle lavalder. De siste årene har han vært opptatt av nye former for kontroll. Hans faglige produksjon har vært formidabel – med mer enn 30 bøker, en rekke artikler og en stri strøm av kronikker. Tonefallet har ofte vært sterkt kritisk, noen ganger uforsonlig.

Men det er *The Defences of the Weak* som danner opptakten, og her er stilen annerledes. Den er en inngående sosiologisk analyse av Ila sikringsanstalt. Den er ett av de få arbeidene fra den såkalte sosiologiske gullalderen som ble skrevet på engelsk, og det har gitt den et bredt nedslagsfelt. Den ble anmeldt i internasjonale fagtidsskrifter da den kom og siteres fortsatt. Tonefallet er undersøkende, forsiktig, i passasjer kan boka virke omstendelig. Han legger fram innvendinger og forbehold. Han peker på sin egen "bias": Han ber leseren være oppmerksom på at han er nokså kritisk til det systemet han studerer. Dette er kanskje en grunn til at boka fortsatt virker så sterkt. Han går nemlig grundig

til verks, og avdekker systematisk smerte og avmakt. I tillegg er det forsvarert tittelen på boka peker mot langt fra heroisk. Det er ikke solidaritet og samhold som preger fangene.

Sosiologer hadde undersøkt fengsler, sykehus, skip og skoler. De hadde avdekket formelle strukturer og makthierarkier. Men det var først da også de uformelle aspektene ved slike systemer ble løftet fram i lyset at analysene virkelig utviklet seg, sier Mathiesen. Han er tydelig inspirert av Sverre Lysgaards *Arbeiderkollektivet*, som ble publisert fire år tidligere. Fra USA hadde det kommet studier fra ulike fengsler, hvor *The Society of Captives* av Gresham Sykes er en av de viktigste. Sykes hadde tydeliggjort de innsattes situasjon: De var fratatt autonomi, manglet materielle goder og muligheten til seksuelle relasjoner. Fengslet var dessuten et utrygt system, andre innsatte kunne ty til vold. De på bunnen utvikler egne normer, subkulturer og fellesskap. Forsvaret sentreres rundt en lojalitet og solidaritet som institusjonaliseres. Fengslet er preget av en røff tone, av konflikter og gnisninger, men smerten møtes av solidariske bånd, hevdet Sykes. Dette bidrar til å dempe smerten.

Men Mathiesen fant en annen virkelighet. Det mest slående var at solidariteten langt på vei manglet. I stedet fant han et mye mer individualisert forsvar. De innsatte visste at bestemte regler skulle gjelde i systemet og at de overordnede – fangevokterne – ikke alltid fulgte reglene. "Censorious" kaller han væremåten, som best kan oversettes med "overkritisk". Det handler om en defensiv, klagende stil. Fanger lærer seg regelverket, krangler med ledelsen, setter vokterne under press. En blir opptatt av ens egne rettigheter. Det bildet som best fanger for-

FAKTA
Thomas Mathiesen (født 1933)

Magister i sosiologi i 1958. Doktor philos på avhandlingen *The Defence of the Weak* i 1965, som da den ble utgitt på Tavistock samme år, hadde endret tittel til *The Defences of the Weak*. Mathiesen var forskningsleder ved Institutt for samfunnsforskning 1969–72 og har vært professor i retts sosiologi ved Universitetet i Oslo siden 1972.

holdsmåten er dette: Fangen som på egne vegne retter en advarende pekefinger mot vokteren: Nå har du gått for langt!

Det ligger i avhandlingens tittel, og det sier seg selv: Dette er en svak gruppes måte å forsvare seg selv. Det viser mot avmakt. Likevel kan det over tid ha en viss effekt. Forutsetningen er at de innsatte blir i stand til å identifisere normer voktere og ledelse virkelig mener at skal gjelde. Vokterne må oppleve at kritikken er berettiget. Da vil det kunne oppstå en følelse av ubehag, av at det foregår illegitim maktutøvelse i fengselet. Avhandlingen hører hjemme i den norske sosiologiske kanon fordi den – sammen

med blant annet *Arbeiderkollektivet* og *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus* – utgjør et ambisiøst forsøk på å fange et komplekst sosialt system. Det er i tillegg noe ved hovedfunnet til Mathiesen som fortsatt vil berøre leseren: Et repressivt og umenneskelig system produserer ikke nødvendigvis motstand i form av fellesskap og samhold. Motstanden kan tvert i mot ta former få vil være stolte over.

Denne litt dystre innsikten maktet forfatteren å vende til et krevende reformprogram for norsk kriminal- og fengselpolitikk. Tillat forfatteren av denne lille stubben å trekke linjene til en fersk opplevelse: Mens jeg skriver dette, tar jeg noen timer pause for å delta på Tyrilikkollektivets 30-årsjubileum. Justisminister Knut Storberget holder et av innleggene og berammer en ny og mykere linje i narkotikapolitikken. Grunnen er at ”samfunnets mest kraftige sanksjonsmidler nå brukes mot noen av våre aller svakest”, sier han. Han beskriver hvordan et flertall av våre innsatte strever med store rusproblemer, og gjennom en rekke referanser til Thomas Mathiesens forskning tegner han et bilde av hvor destruktivt fangelivet kan være. Jeg smiler for meg selv, og merker ekkoet av tankegangen fra *The Defences of the Weak* når han snakker. Jeg kommer hjem og sjekker opp, og ser at justisminister Storberget ble født et halvt år etter at forordet til avhandlingen ble signert.

«Det er i tillegg noe ved hovedfunnet til Mathiesen som fortsatt vil berøre leseren: Et repressivt og umenneskelig system produserer ikke nødvendigvis motstand i form av fellesskap og samhold»

Yngvar Løchen

KANON 1964-1966

Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus

Av: Willy Pedersen

Noe av det mest slående i Yngvar Løchens studie *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*, er måten han helt fra starten får synliggjort den krevende rollen som sosiolog og forsker. Studien foregikk ved Dikemark sykehus, og han gjorde feltarbeid. Han forteller at han ble sluppet løs med hvit frakk og nøkkelknippe i hånden. Han fikk delta på alle møter og observere helt fritt. Bokas andre kapittel heter "Sosiologen og sykehuset", og her beskriver han denne rollen. Den var ikke var enkel: Han måtte prøve å komme "innenfor", men samtidig unngå intriger og konflikter. Det var uklart for ansatte og pasienter hva han gjorde, og han fikk kallenavn: Den fremmede, det institusjonelle super-ego, spionen. *Sosioløken* var et kallenavn mange likte. Han forteller hvordan spenninger i forhold til dem i staben gjorde at han i en periode søkte kontakt og støtte hos pasientene.

Slike metodiske refleksjoner var ikke vanlige, selv om flere av Løchens kolleger i denne perioden gjorde krevende feltarbeid. Det er med på å gi boka sin status som norsk sosiologisk klassiker.

Det er en sensitiv undertekst i denne boka som alle som leser den må bli slått av. Han forteller om opplevelsen av ensomhet og påkjenninger. Han gjør feilgrep, som når han bidrar til å spille pasientene ut mot staben. Leserne trekkes med inn i den krevende forskningsprosessen. Det komplekse sosiale systemet avdekkes, samtidig som vi hele tiden har med oss den særegne karakteren av den kunnskapen vi får del i.

Det er fire hovedgrupper i sykehuset: psykiatrerne, psykologene, pleierne og pasientene. For hver av dem beskrives typiske oppgaver og tenkesett, dilemmaer og spenninger. Gradvis vokser

FAKTA

Yngvar Løchen (1931-1998)

Magister i sosiologi 1956. Doktor philos på avhandlingen *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus* i 1965, som ble utgitt som bok på Universitetsforlaget samme år. Professor i medisinsk sosiologi ved Universitetet i Tromsø. Her var han også rektor fra 1977 til 1981.

det fram en forståelse av hele det komplekse, men skjøre systemet: Et sykehus med opprinnelse i en anstaltpreget voktertradisjon, som gradvis har tatt inn over seg moderne innsikter fra psykoanalyse og psykoterapi og såkalte terapeutiske samfunn. Det er et system fullt av god vilje, men likevel preget av spenninger mellom det folk faktisk gjør – realitetene – og deres idealer, det er spenninger mellom ideologi og system. For å kunne leve med spenningene utvikler systemet bestemte forholds måter. I bokas sluttkapittel trekkes trådene, gjennom det elegante begrepet *den diagnostiske kultur*.

Begrepet er bokas kjerne, og det dreier seg om "en mekanisme som kan dempe virkningene av kollisjonen mellom idealer og realiteter". Mekanismen innebærer at spenningene transformeres. De gjøres til enkeltindividers problemer. Psykiateren forstås som "autoritær" når han forsøker å lede avdelingen. Avdelingsøstern karakteriseres som "rigid" når hun spør etter begrunnelser for nye behandlingsmetoder. Den diagnostiske kultur leter ikke etter forklaringer på systemnivå. Den begrenser seg til å plassere årsaker i individet eller enda snevrere – i indivi-

«Det er en sensitiv undertekst i denne boka som alle som leser den må bli slått av»

YNGVAR
LØCHEN

Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus

dets personlighet. Mekanismen kan nok tenkes å utspille seg også i andres systemer, som for eksempel somatiske sykehus. Men det psykiatriske sykehus er særlig utsatt. Her har psykiatriens og psykoanalysens mange avleggere levert et rikt tilfang av forklaringer som kan tas i bruk. Løchen referer ikke til Hans Skjervheims *Delta-kar og tilskodar*, som var publisert noen år tidligere, men vi aner et tydelig fellesskap i perspektiv.

Det er mange referanser til Talcott Parsons i dette arbeidet, og ideene om sykehuset som et sosialt system kan nok tilskrives innflytelse fra blant annet ham. Denne innflytelsen var sterk i Norge på 1950- og tidlig 60-tall. Men Løchen er opptatt av spenningene i systemet, ikke av harmoni. Spenningene lar seg løse gjennom et prisnipp, en mekanisme – den diagnostiske kultur – som riktignok fungerer systembevarende, men som samtidig åpner for repressive og destruktive væremåter. Den bidrar dessuten til å legge et slør over de spenningene som finnes.

Kulturen gjør at prisverdige faglige idealer blir umulig å realisere.

Boka ble lest av alle de profesjoner som ble beskrevet – og mange andre. Den ga dem som opplevde seg utsatt for den diagnostiske kulturs nedlatende væremåte et motspråk. Temaene Løchen her tar opp videreutvikles i hans seinere forfatterskap, som for eksempel i den fine lille boka *Sosiologens dilemma*, hvor han går dypere inn i innsiktene i avhandlingens metodekapittel. De fleste sosiologer kjenner kortformen: "Idealer og realiteter". Boka har gitt stadig nye kull av sosiologer en stort anlagt, innholdsmessig rik og metodisk eksemplarisk kasusstudie. Den danner grunnlag for en viktig tradisjon i norsk medisinsk sosiologi. Innsiktene er viktige også utenfor det psykiatriske sykehus og utenfor fagmiljøene. Med sitt sensitive blikk avdekker Yngvar Løchen forholdsmåter som vi nok alle har blitt utsatt for.

Ottar Brox

KANON 1964-1966

«Avvisning av storsamfunnet» som økonomisk tilpasningsform

Av: Andreas Hompland

Ottar Brox kunne ha vore kanonisert i norsk sosiologi både som prosjekt og person. Han er ein slags sjølkonstruert og sjølvald sosiolog. Som ung mann med utkantbakgrunn frå Senja i etterkrigstida, hadde han ein krokete veg til den akademiske sosiologien. Av faglig bakgrunn er han landbrukskandidat frå Ås, og mye av sitt samfunnsfaglige verktoy har han frå sosialantropologien. I Tromsø var han professor ved verdas einaste *institutt* for samfunnsvitenskap. Det var interessa for nordnorske lokalsamfunn som skulle vera styrande, ikkje faglige spesialitetar.

Ottar Brox er for mye av ein generalist til å la seg binda av grenser innan og mellom samfunnsfaga. Han er faglig åpen og har sveipa over mange emne. Han har halde fast på noen anvendelige modellar og grunnbegrep, men også lagt til nye som han bruker med stor innsikt og begeistring – som då han til eit foredrag på eit sosiologisk vinterseminar så nylig hadde tileigna seg begrepsparet ideografisk og nomotetisk at han måtte skriva dei opp på tavla for å minnst dei. Men han hadde ingen problem med å fylla begrepa med faglig tyngde og erfaringskunnskap.

Ottar Brox har i 50 år late sine forskingsinteresser styra av muligheter for samfunnsmessig handling og endring. I så måte er det typisk at læreboka hans heiter "Praktisk samfunnsvitenskap". Han er teoretisk og metodisk eklektiskar som låner litt her og litt der etter analytisk behov og gjer det til sitt – litt marxisme, litt strukturalisme, litt symbolisme, litt agrarokonomi og mye politologi om den symbolske sida av politikken. Når han oppgir viktige teoretiske referansar, er det namn som Barth, Chayanov, Robert Paine og Gregory Bateson som går att.

FAKTA

Ottar Brox er født i 1932 på Senja. Sivilagronom i 1957. Stipendiat ved Norges landbrukshøgskole og amanuensis i sosialantropolog i Bergen. Dr. scient. i bygdesosiologi i 1970. Professor i sosiologi i Tromsø 1972-84, avbrutt av fire år som Stortingsrepresentant (SV, Troms) 1973-77. Leder av prosjektet Alternativ Framtid. Forskningsleder og seniorforsker ved NIBR.

Ottar Brox har ambisjon om å vera folkeopplysar. Han er ein markert og ihuga talar og debattant over eit breitt felt. Mens det er stadig vanlige for samfunnsforskarar å halda seg til sitt revir, har han brukt sitt faglige arbeid i den allmenne samfunnsdebatten. Han har engasjert seg politisk for å skapa offentlig interesse for det han har funne ut gjennom forskning, men også brukt sine erfaringar som politikar og debattant som inspirasjon til nye forskingstema. Han var aktiv i EF-kampen og Sosialistisk Folkeparti, men då han i 1972 samla sine debattartiklar om politikk i bokform, kalla han det "Bidrag til en populistisk argumentasjon".

Ottar Brox sin prefererte skriftlige sjanger er den faglig baserte debattboka, og der har det kome ei lang rekke: om landbrukspolitikk, diskrikspolitikk, fiskeripolitikk, planlegging, innvandring, velferdsstaten, klima. Den mest omdiskuterte er *Hva skjer i Nord-Norge* (1966) med oppfølgaren *Nord-Norge: Fra allmenning til koloni* i 1984. Då han skreiv om sosialdemokratiet under høgrebølga i 1988, ga han boka tittelen *Ta vare på Norge!*

Ottar Brox var i ein kort periode leiar av

«Hans sosiologiske fantasi og samfunnsengasjement er basert på at han er faglig nyfiken og at han trekker både på sitt bygdeopphav, sitt urbane liv og breidda av sine akademiske, sosiale og politiske erfaringar.»

prosjektet "Alternativ framtid", men han har alltid reservert seg mot framtidforskning, scenarier og utopisme. Boka hans om ikkje-utopisk planlegging for det neste århundret, som kom ut på forlaget Exil i 1995, kalla han typisk nok *Dit vi ikke vil*. Hans metode er å skissera uonska konsekvensar dersom utviklinga held fram sin skeive gang, og så koma med forslag til praktiske handlingsalternativ som fører i ei anna lei.

Av alt Ottar Brox har skrive, kunne mye vore kanonisert ut frå kvalitet, originalitet, resepsjon og nedslag i norsk samfunnsdebatt. Vi har valt den første artikkelen hans i eit samfunnsfaglig tidsskrift (TIS 4/1964) – ikkje fordi han ikkje har skrive meir og betre seinare, men fordi mye av det han har gjort seinare, ligg i embryo i denne vesle og originale artikkelen. Den er eit slags interesseportrett av mannen og eit forord til livsverket. Den begynner slik: "Denne artikkelen er et forsøk på å konstruere en enkel modell som kan anvendes til analyse av data fra isolerte småsamfunn. Jeg mener også at modellen kan være nyttig ved utredning av slike praktiske problemer som fraflytting/utbygging".

Med observasjonsdata og tjukke beskrivelser av orvesle Hamarnes, ei isolert, veglaus, strauslaug og læstadiansk grend i ein nordnorsk fjord, utviklar han ein generell modell om vilkåra for vedlikehald eller grunnleggande endring i marginale småsamfunn. Poenget er at det som ser ut som ei tilbakeliggande og engstelig avvising av storsamfunnets verdiar og levemåtar, er eit rasjonelt forsvar for ei livsform i likevekt under dei sosio-kulturelle, økonomiske og økologiske vilkår på staden der dei har nok av arbeidslyst og arbeidskraft. Men det ville ikkje ha vore Ottar Brox om han ikkje også hadde avslutta med

"noen praktisk anvendbare konklusjoner av denne undersøkelsen" - i dette tilfellet forslag til oppbygging av eit omsetningsapparat for souvenirar og andre handlaga småsaker i tre, etter mønster av landbruksksamvirket.

Ottar Brox sin mest særprega innsats er den vedvarande ambisjonen om å sameina faglig og samfunnsmessig engasjement. Han har kombinert og veksla mellom rollene som deltakar og tilskodar, analytikar, polemikar og aktør, og han har overført innsikt og anvendelig kunnskap mellom felta. Som akademisk forskar er han nytenkande og original, og som praktisk samfunnsvitar har han eit mangesidig tilfang av kunnskap og erfaring. Som politikar har han sett nye tema på dagsorden og peika på praktiske løysingar. Som frittstående offentlig debattant har han gått til felts mot ufornuft i konvensjonell visdom og demonstrert alternative forståelsesmåtar. Hans sosiologiske fantasi og samfunnsengasjement er basert på at han er faglig nyfiken og at han trekker både på sitt bygdeopphav, sitt urbane liv og breidda av sine akademiske, sosiale og politiske erfaringar.

Den kanoniserte artikkelen er utan tabellar, fotnotar og referansar, men med ein handteikna modell. Det heiter der om eit av handlingsalternativa for fiskarbøndene som levde i tilnærma naturalhushald: "Dette ville ikke ha ført til noen pengeinntekt på "jordsida", men en kunne jo tenke seg at om en kunne øke naturalietilgangen for husholdet, ville en kunne spare inn på innkjøpet av varer fra butikken."

Dette hypotetiske utsagnet i kondisjonalsform var typisk for den sökande Brox. Seinare har han ofte framstått som meir sikker og absolutt – både i fag og polemikk, men ikkje verre enn at NIBR i 2003 ga seminaret og festskeftet om 70-åringens rolle i norsk samfunnsforskning og samfunnsdebatt den vakre tittelen *Den sikre tvilen*. Det må betraktast som eit kvalitetsstempel på ein mangslungen sosiolog som har vore ei kjelde til inspirasjon og skismogenetisk motmæle både faglig, politisk og sosialt – med eller utan sommarhatt.

Harriet Holter

Kjønnsroller og sosial struktur

Av: Ida Hjelde

KANON 1957-1962

"I alle samfunn og kulturer er en persons kjønn ikke bare et biologisk, men også et sosialt kjennetegn". Slik åpner denne teksten, som er ett av i alt fire bidrag signert Harriet Holter i den svensk-norske antologien *Kvinnens liv og arbeid* (Dahlström *et al.* red., 1962). Boka, som Holter var medredaktør for, er det første skandinaviske forsøk på å se kjønnsrollene i et samfunnsvitenskapelig perspektiv, og regnes for et nybrottsarbeid – også i internasjonal sammenheng.

Tidstypisk for denne tidlige fasen av kjønnsforskningen, angriper Holter temaet fra en funksjonalistisk vinkel: Kjønnsrollene forsyner det sosiale systemet med et prinsipp for tildeling av oppgaver og rettigheter. Samtidig stiller hun kritiske spørsmål

til toneangivende tenkere innenfor denne tradisjonen

«Forbausende mange av problemstillingene er stadig aktuelle (kjønn: arv eller miljø?), og analysene fortsatt opplysende»

(Parsons, Zelditch) og angriper sentrale antagelser som at kjønnsmessig arbeidsdeling er nødvendig for å imøtekomme familiens og yrkeslivets behov.

Fokus er rettet mot enkeltmennesket vel så mye som samfunnet. Hvilke forventinger utløser kjønn for den enkelte person, og hva er de direkte og indirekte konsekvensene? Blikket er kritisk og også rettet mot menns rolle: "Det kan også tenkes at mannrollen i det moderne samfunn er så krevende at den representerer minst like mye av et mentalhygienisk problem som kvinnerollen."

Forholdet mellom kjønnsroller og sosiale klasser belyses flere steder i teksten. Holter beskriver hvordan utviklingen av kjønnsrollene "har artet seg forskjellig for kvinner i forskjellige

FAKTA

Harriet Holter (1922-1997).

Embetseksamen i sosialøkonomi, 1946. Dr. philos, 1970. Professor i sosialpsykologi, Universitetet i Oslo, fra 1973. Mest kjent som pionér innen kvinneforskningen, men var også sentral i å bygge opp felt som familiesosiologi og arbeidslivsforskning, og for metodeutvikling i samfunnsfagene.

sosiale lag”. Den videre drøftingen av hva klasse betyr for kjønn ”i dag”, kjennetegner tekstens stil og tone: Saklig, med resonnementet i sentrum. Stadige henvisninger til empiriske undersøkelser (Norge og internasjonalt) og historisk utvikling. Spørrende og drøftende der fakta ikke finnes. Pedagogisk fremstillende, med trinnvis oppbygd argumentasjon.

Når hun til slutt lander på en hypotese, er det med en åpenhet for at den ikke stemmer: ”Det kan også godt tenkes at vi her – for en gangs skyld – står overfor sosiale fenomener der klasse-tilhørighet ikke gir utslag.”

I forordet til en norsk utgivelse (1974) av Holters kapitler fra *Kvinnens liv og arbeid*, reflekterer hun over den saklige stilen i tekstene fra 1962, og mener at den ga en større og annerledes lesekrete enn den tradisjonelle kvinnesakslitteraturen. Samtidig ser hun kritisk på prosjektet og egne bidrag: Analyserammen som ble valgt utelukker i følge Holter anno 1974 en diskusjon om

handlingsalternativer som kan endre situasjonen.

I dette forordet skriver hun også at forfatterne til *Kvinnens liv og arbeid* var forsiktige med å anlegge et kvinnepolitisk syn. Men maktperspektivet er allikevel tydelig til stede i ”Kjønnroller og sosial struktur”: ”Ikke bare arbeidsoppgaver, men også rang eller *prestisje* er i mange samfunn fordelt etter kjønn. [...] Det vil si at det ene kjønn – oftest det mannlige – har høyere anseelse enn det andre.”

Tekstens gjentagende insistering, både eksplisitt og implisitt, på at biologi alene ikke kan forklare forskjeller mellom kvinner og menn, minner om at biologiske forståelser av kjønn en gang representerte det tatt-for-gitte, og at kjønn ikke alltid har vært et selvsagt perspektiv i samfunnsvitenskapen. ”Rollebegrepet”, skriver Holter i en senere tekst (fra *I kvinnens bilde*, 1977), ”ga plass for tanken om at roller kan læres og avlæres”.

Hovedsynspunktene fra Holters kapitler i *Kvinnens liv og arbeid* ble videreutviklet i doktoravhandling fra 1970, *Sex, Roles and Structure*, som har blitt beskrevet som et av de arbeidene i norsk samfunnsforskning som har fått størst oppmerksomhet utenfor landet.

Teksten vi har valgt inn i kanonen er lett tilgjengelig – men samtidig sterk faglig. Forbausende mange av problemstillingene er stadig aktuelle (kjønn: arv eller miljø?), og analysene fortsatt opplysende. Teksten er ikke minst grunnleggende sosiologisk, som gjør den egnet til undervisning av nyere sosiologistudenter – og ikke bare i kurs om kjønn. Den grundige og pedagogisk oppbygde analysen av kjønnsroller gir en god inngang til å forstå kjernebegreper i sosiologien (f. eks. roller, norm, sanksjon) og teoretiske perspektiver (f. eks. funksjonalisme, konfliktteori). Trinn-for-trinn innføringen av hva det vil si å forstå kjønn sosialt, er en god eksemplifisering av sosiologisk tenkemåte. At femti år har gått siden teksten er skrevet har i så måte gjort teksten mer egnet. De tidstypiske beskrivelsene tydeliggjør poenget, om at kvinners og menns roller og atferd er sosialt betinget og dermed foranderlig.

Sverre Lysgaard

KANON 1957-1962

Arbeiderkollektivet

Av: Olav Korsnes

Som påpeika i føreordet i festskriftet til Lysgaard frå 1983, er *Arbeiderkollektivet* (1961) ”ikke den typen ”klassiker” som mange viser til, men få har lest” og det vert halde fram som eit sjeldsyn at ein sosiologisk monografi kunne vere hovudverk på sitt område meir enn 20 år etter utgjevnaden. Visseleg gjaldt det for Noreg og Norden, og hadde boka blitt skrivne på engelsk hadde ho kanskje kunne blitt ein internasjonal standardreferanse, sjølv om korkje temaet eller det grunnleggande sosiologiske teoritilfanget var spesielt nytt eller ukjent i amerikansk sosiologi.

At boka framleis vert lesen av mange studentar, og framleis må reknast som eit hovudverk i norsk og nordisk sosiologi generelt, og arbeids- og organisasjonssosiolog spesielt, 27 år etter festskriftet, gjer det ikkje mindre sjeldsynt.

At studentar framleis les boka, eller i det minste delar av ho, skuldast sjølvsagt at boka framleis er å finne på sosiologipensa rundt om på universiteta våre, og det er mange gode grunnar til at ho er der. Kanskje den viktigaste grunnen er at den er eit så glimrande døme på korleis teoretisk og empirisk sosiologisk handverk kan utøvast og sameinast, at den er god å ty til når ein vil få studentar til å forstå kva ”sociological imagination” dreier seg om, ikkje berre i teorien, men i praksis. For ganske visst imponerar boka med si suverene turnering av avansert sosiologisk teori og kvalitativ forskingsmetode, men den maktar samstundes å knyte saman analysar av kvardagserfaringar mange kan kjenne seg att i, med analysar av den større samfunnsmessige samanhengen som det tilgrunn-

FAKTA

Sverre Lysgaard (1923 – 1994)

studerte sosiologi og psykologi ved Purdue University i Indiana, USA 1948–52. Professor i sosiologi ved UiO frå 1965. Særlig kjent for bidrag i arbeids- og organisasjonssosiologi.

leggande studiet av ei industribedrift i Moss på 1950-talet inngår i.

Boka avspeglar forfattarens utdanningsbakgrunn: maskiningeniør frå NTH før studiar i sosiologi og psykologi i USA som munna ut i ein doktorgrad ved Purdue-universitetet i 1952, og er eit hovudbidrag til ei tidstypisk kopling mellom industrisosiologi og arbeidspsykologi som i Noreg også kom til å prege dei arbeidslivsorienterte forskingsmiljøa utanfor universitetet. For kjernen i teorien om arbeiderkollektivet er at det under visse føresetnader oppstår for å ivareta dei tilsette sine behov for tryggleik, tilhøyring og kjensle av å strekke til, stilt andsynes eit teknisk-økonomisk system som synest å vere umetteleg, ubønhøyrleg og einsidig i sine krav. Det betyr ikkje at teorien er avgrensa til industriarbeidarar – det er ein teori om danning av kollektiv mellom underordna generelt. Sjølv om Lysgaard openbert var inspirert av fleire amerikanske sosiologar og organisasjonsteoretikarar som hadde studert fenomenet, utmerka boka seg såleis med sine høge teoretiske ambisjonar, og skulle vise seg å verte ståande som hans store livsverk.

At boka framleis er eit hovudverk i norsk arbeids- og organisasjonssosiologi, bør på si side vere ei utfordring til dagens sosiologiske praktikarar: kva er høvande teori, forskingsmetode og

case med tanke på å gripe dei grunnleggande dilemma dagens arbeidstakarar i Noreg kjenner på kroppen i sitt tilhøve til sin arbeidsplass og sine kollegaer, og korleis kan analysar på dette nivået knytast til teoriar om og analysar av overgripande samfunnstransformerande prosessar.

«Den er god å ty til når ein vil få studentar til å forstå kva "sociological imagination" dreier seg om, ikkje berre i teorien, men i praksis»

Vilhelm Aubert

KANON 1957-1962

Sosiologi

Av: Cathrine Holst

En mann ved navn Willy Pedersen er leder av juryen som kårer norsk sosiologi-kanon. Posisjonen eller stillingen hans er jury-leder, men som jury-leder går Pedersen også inn i en rolle: "Roller ligger som en ring av forventninger" rundt Pedersen. Pedersen kan handle mer eller mindre i tråd med forventningene – rolleatferden kan variere – og han kan oppleve rollekonflikt, som "kan bety to forskjellige ting", enten at Pedersen som jury-leder møter ulike forventninger til hva som er riktig rolleatferd, eller at han samtidig har andre posisjoner som det knytter seg andre forventninger til, slik at Pedersen må forholde seg til "to (eller flere) motstridende sett av normer".

Dette kunne vært starten på beretningen om kanonjury-leder Willy Pedersen på aubersk. Kull etter kull av norske sosiologistudenter har fått lære seg dette språket. Vilhelm Aubert har preget norsk sosiologi som få andre, og på mange måter, men også som lærebokforfatter. Sitatene innledningsvis er hentet fra hans *Sosiologi* som kom ut første gang i 1964.

Sosiologi var lenge den eneste innføringen i sosiologi på norsk. Den kom i amerikansk utgave i 1967, i engelsk utgave i 1968. Etter hvert kom andre innføringer, også på norsk, og også av Aubert selv. Da jeg var student hadde vi deler av Auberts *Sosiologi 1. Sosialt samspill* (1979) på pensum. Men Auberts "nuts and bolts" hadde mange av oss møtt på enda før, som oftest uten å vite det, i samfunnsfagsbøker på ungdomsskolen og videregående.

På universitetet fortalte foreleseren at Auberts tilnærming var uttrykk for et bestemt "perspektiv". Sosiologien, fortalte han, består av

flere "perspektiver". Aubert ble presentert som en representant for det strukturfunksjonalistiske perspektivet og knyttet til navn som Emile Durkheim, Talcott Parsons og Robert Merton.

Dette er én grunn til at *Sosiologi* ikke lenger kan brukes som grunnbok: Viktige innsikter fra andre sosiologiske tilnærminger utelates, og problemene med synspunktene Aubert forfekter blir ikke diskutert som vi forventer det i dag. En annen grunn er deler av fremstillingens tidsbundenhet. "En stabil familiestruktur synes å kreve et systematisk samvirke mellom yrkes-

FAKTA

Vilhelm Aubert (1922-1988). Professor i retts-sosiologi ved Universitetet i Oslo fra 1963, professor i sosiologi fra 1971. En avgjørende skikkelse i norsk samfunnsvitenskap etter krigen, institusjonsbygger og faglig toneangivende, ikke minst innenfor sosiologi og retts sosiologi, i Norge og internasjonalt.

fordeling og lagdeling”, skriver Aubert. ”Men det kan realiseres i flere former”, og vi kan skjelve mellom ”tre prinsipper”: ”Det første prinsippet består i at farsyket arves av sønnen og at datteren får en mann i farens yrke. Det annet består i at sønnen arver farens rang, men kan velge mellom flere ulike yrker som hører til samme sosiale lag. Datteren kan på samme tid velge mellom menn i flere yrker med omtrent samme sosiale rang. Det tredje prinsipp forutsetter en så vidt sterk utjevning mellom selve de sosiale lag at det i alle fall er usannsynlig at sønnen kan finne noe yrke som ligger langt fra farens i rang. Datteren kan velge ektefelle relativt uavhengig av yrke”.

Det har skjedd ett og annet både med samfunnet og med sosiologiske betraktningmåter siden 1964.

Det er likevel bemerkelsesverdig mye i *Sosiologi* som står seg. Gitt perspektivet, og om vi ser bort fra de mest tidsbundne eksemplene og diskusjonene, er dette fortsatt en utmerket introduksjon til sosiologiske begreper og tenke-

måte. Et eksempel er avsnittene om regler og normer. Her er det sosiologen, men også juristen Aubert som fører pennen. Den sentrale referansen er psykologen Ragnar Rommetveits *Social Norms and Roles* (1953).

Standardkritikken mot det strukturfunksjonalistiske perspektivet er at det ikke får ordentlig grep om fenomener som makt, konflikt og sosial endring. Perspektivet er dessuten blitt kritisert for å ha et uavklart forhold til kausalitet: Hvordan forklare at et sosialt mønster opprettholdes fordi det oppfyller bestemte funksjoner?

Det står kanskje ikke så mye om makt i *Sosiologi*, men det står en hel del om konflikt og endring, og det som står er innsiktsfullt, uansett perspektiv. Det Aubert skriver om kausale mekanismers rolle i et funksjonalistisk resonnement hadde passert en hvilken som helst Elster-test.

Å lese *Sosiologi* som et enkelt uttrykk for strukturfunksjonalisme, blir dessuten reduserende. Her er både Karl Marx, Max Weber, Erving Goffmann og mange andre, vel integrert. Dette forsøket på å integrere innsikter fra ulike bidrag og retninger i noe som henger sammen, har en egenverdi. Vi kan godt lære studentene at ulike sosiologer anlegger ulike perspektiver. Vi kan også godt lære dem at de selv kan trekke veksler på innsikter fra ulike perspektiver. Men det de låner herfra og derfra bør vel på et eller annet vis henge i hop? Den sosiologiske perspektivismen studentene formidles i dag har sine sider.

«Det Aubert skriver om kausale mekanismers rolle i et funksjonalistisk resonnement hadde passert en hvilken som helst Elster-test»

Aubert, Torgersen, Tangen, Lindbekk & Pollan

KANON 1957-1962

Akademikere i norsk samfunnsstruktur

Av: Olav Korsnes

Det som imponerer ved denne teksten, er ikkje språkleg og teoretisk briljans. Men bakom den nokterne språkføringa og forsiktige utprøvinga av materialet som vert presentert, ligg ein stor ambisjon og ein stor kollektiv innsats med omsyn til innsamling og systematisering av det empiriske materialet. For sjølv om det ikkje vert direkte sagt, så er ambisjonen ikkje mindre enn å gi eit sosiologisk fundert utsyn over kva for samfunn det norske samfunnet var, og kva for samfunn det har blitt. Det er ikkje smålåtent på vegne av ein disiplin som knapt nok har funne akademisk fotfeste når prosjektet vert starta opp og artikkelen vert publisert.

Artikkelen, som var ein av fleire frå same prosjekt publisert i det nystarta *Tidsskrift for samfunnsforskning*, representerte også eit pionerarbeid innan norsk profesjons sosiologi, sosial mobilitetsforskning, og eliteforskning. For øvrig var første forfattar sentral i tidsskriftet sin redaksjon, og ein av medforfattarane – Karl Tangen – var redaksjonssekretær. Neppe tillitsvekkande ut frå dagens peer review krav, men talande for den etableringsfasen norsk samfunnsforskning generelt og norsk sosiologi spesielt var inne i.

På grunnlag av analysar av eit omfattande materiale om utviklinga i talet på akademikarar og om yrket til fedrane deira, frå tidleg 1800-tal til midten av 1900-talet, kommenterar og korrigerer forfattarane fleire førestillingar om kva som har prega utviklinga av det norske samfunnet generelt, og stands- og klasseutviklinga spesielt i denne tidsperioden, samanlikna m.a. med

FAKTA

Tidsskrift for samfunnsforskning ble grunnlagt av Institutt for samfunnsforskning i 1960, etter initiativ fra Vilhelm Aubert. Artikkelen "Akademikere i norsk samfunnsstruktur" stod på trykk i den aller første utgaven.

Sverige. Mellom anna tyder den sterke rekrutteringa til akademikaryrka frå forretningssstanden, og ekteskapsbanda mellom dei to gruppene på at det har vore grunnlag for ein sterk sosial einenskap på tvers av kløfta mellom "åndselite" og kjøpmenn i Noreg – ikkje berre i det 19., men langt inn i det 20. hundreåret. At akademikarane frå bondesamfunnet, og endåtil preliminaristane hadde hang til å gifte seg inn i dette blanda høgare akademikar- og forretningsmiljøet i byane, kan også tolkast som ein særeigen egalitær tendens.

På den andre sida har det gått sakte med demokratiseringa av universitetsutdanninga i Noreg, og den sosiale bakgrunnen til dei nye studentane som vert rekruttert til juristar, legar og prestar på 1950-talet kan ifølgje forfattarane tyde på at demokratiseringa har nådd ein "meget lav topp". Studentstatistikken frå 1958 og 1959 viser at ein må attende til 1800-talet for å finne tilsvarande snever rekruttering av studentar i juss, medisin og teologi. Og det er ikkje fyste gong at "utviklinga" har gått denne vegen – på midten av 1800-talet skjedde det same. Det kan også synest som det har blitt etablert eit internt

«For øvrig var første forfatter sentral i tidsskriftet sin redaksjon, og ein av medforfattarane – Karl Tangen – var redaksjonssekretær»

1. ÅRGANG · MARS 1960

Tidsskrift for samfunns- forskning

1

skilje mellom jus, teologi og medisin og dei andre høgare utdanningane, når det gjeld grad av eigenrekruttering. Filologane og realistane, som fyller stillingane i skuleverket, har ein meir 'folkeleg' bakgrunn enn dei som fyller stillingane i embetsverket, og dette kan bidra til å forsterke kulturelle skiljeliner mellom skuleverk og embetsverk. Arbeidarrørsla må såleis også i framtida belaga seg på å styre landet "gjennom

et embetsverk som på mange punkter vil ha noe avvikande oppfatningar." Ikkje så underleg då at ein kan finne kimen til dei seinare maktutgreiingane i dette arbeidet – og kanskje synd at dei ikkje meir systematisk har forfølgt dette pionerarbeidet sitt langsiktige historisk-komparative perspektiv på utviklinga av det norske samfunnet.

Gabriel Øidne

KANON 1957-1962

Litt om motsetninga mellom Austlandet og Vestlandet.

Av: Andreas Hompland

Det er ikke alltid omfanget som teller. Gabriel Øidne får plass i norsk sosiologisk kanon på grunnlag av en 16 siders artikkel i tidsskriftet *Syn og Segn* nummer 3, 1957 som få har lest, men som mange har et forhold til gjennom fotnoter og referanser. Den lille artikkelen var en enestående og tidlig forløper for teorier og analyser som kom til å prege valgsosiologien og valgforskningen med Stein Rokkan og Henry Valen som sentrale figurer. Den inspirerte også mer generelt til forskning om regionale forskjeller i Norge med vekt på forholdet mellom sentrum og periferi.

Gabriel Øidne var ikke sosiolog av faglig bakgrunn, men på en høyst original måte tok han i bruk sosiokulturelle forklaringsmåter på politiske og samfunnsmessige fenomener. Den gåten han ville løse i "Litt om motsetninga..." er stabiliteten i de regionale forskjellene i stemmegivning og politiske tradisjoner mellom Østlandet og Vestlandet, som han dokumenterer ved å gå gjennom resultatene av stortingsvalgene fra 1891 til 1953 og folkeavstemningene om alkoholforbudet på 1920-tallet. Han

tar for seg og avviser historiske forklaringer om skalletyper og naturforhold, og han drøfter ulikheter i "folkelyndet", men ender med en analyse av ulike "kulturregioner". Han omfortolker skillet mellom øst og vest ved å innføre begrepene "den mørke kyststipa" der bedehuskulturen dominerte, og den mer frilynte "folkehøgskuleregionen" i fjell- og fjord-Norge. Dette skillet koplet han med historiske forskjeller i eiendomsforhold mellom sosialt egalitære småbonde- og fiskermiljø i sør og vest, og det klassesdelte samfunnet i østlandsdalene, på flatlandet og i skogsbygdene der husmannsvese-

FAKTA

Gabriel Øidne (1918-1991)

Statsstipendiat i historie, samfunnsgeograf av utdannelse. Cand.philol. i 1951 med hovedoppgaven *Audnedalen*. Stipendiat ved Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt (1951-53) og ved Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (1955-59). Fra 1959 til 1973 var han lektor i realskolen og ungdomsskolen i Kristiansand til han ble statsstipendiat i 1973. Artikkelen "Litt om motsetninga mellom Austlandet og Vestlandet" stod på trykk i *Syn og Segn* (nr. 3, 1957).

net hadde sin tyngde.

Øidnes hovedoppgave om Audnedalen handlet om historiske, næringsmessige, kulturelle og geografiske forhold i hans nære oppvekstmiljø. Både der og ellers var han opptatt av de store barnevandringene på 1800- og 1900-tallet da fattigfolks barn dro langt hjemmefra om sommeren for å gjete. Han skrev flere mindre artikler av lokalhistorisk karakter og om politiske forhold ved begynnelsen av 1900-tallet i Norge. Som statsstipendiat fikk han utgitt en bok om Oslos politiske historie på 1900-tallet, med vekt på forskjellene mellom øst og vest i byen.

Det er ikke vanskelig å finne svakheter i "Litt om motsetninga..." og andre av Øidnes arbeider. Han gjorde grundige kildestudier og samlet mange tall, men var ingen overbevisende statistiker, og det er mange eksempler på økologiske feilslutninger. Hans skille mellom kulturregioner, mellom en pietistisk kystkultur og en lysere og mer nasjonal innlandskultur, trenger også nyanseringer. Men innskrivingen i den

«Det verserer en tragisk historie om at hans gamle mor, som han bodde hos, kom i skade for å fyre i ovnen med det som skulle bli hans doktoravhandling»

SYN OG SEGN

HEFTE 3

1957

63. ÅRG.

INNHALD

GABRIEL ØIDNE: Litt om motsetninga mellom
Austlandet og Vestlandet.

HALVDAN KOHT: Kong Sverre for engelsk syn.

ALF A. SÆTER: Åtvaring (Dikt).

norske fagtradisjonen av avholdssak, landsmål og lekmannsbevegelsen som motkulturer har han mye av æren for.

Gabriel Øidne hadde aldri noen fast tilknytning til universiteter eller høgschooler. Før han ble statsstipendiat i 1973, var han i en lang periode lærer på Kongens gate skole i Kristiansand, og hans elever forteller at han kunne glimte til med fortellinger, men også at han til tider hadde betydelige disiplinproblemer. Det verserer en tragisk historie om at hans gamle mor, som han bodde hos, kom i skade for å fyre i ovnen med

det som skulle bli hans doktoravhandling.

Gabriel Øidne var en faglig frikar og en original outsider i det akademiske liv, et umselig flogvit fra bygdene som trålet arkivene og drev på med sitt. Han største faglige fortjeneste var og blir en liten forunderlig, nyskapende og inspirerende tidsskriftartikkel. Kombinasjonen av kreativ bruk av indikatorer, sosial innsikt, gode historiske eksempler og en folkelig, men samtidig presis skrivestil, gjør "Litt om motsetninga..." til en perle i det faglige skjæringsfeltet mellom historie, kulturgeografi og sosiologi.

Hans Skjervheim

KANON 1855-1957

Deltakar og tilskodar

Av: Cathrine Holst

Å bli gjort til objekt kan være ubehagelig. Når geskjeftige sosiologer avslører at du sier og mener som du gjør fordi du er kvinne, tjener litt over gjennomsnitt og bor i Oslo, kan de jo være inne på noe. Likevel kommer ubehaget. Likevel? Hvorfor skulle ubehaget *ikke* komme? Du tror du følger egne overbevisninger, men i realiteten følger du flokken. Å bli fratatt illusjoner er ikke behagelig.

Men ubehaget kan også skyldes noe annet og mer aktverdig. Dette er tema for essayet *Deltakar og tilskodar* av filosofen Hans Skjervheim, første gang publisert i 1957 i stensilserien ved Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo.

Sosiologer som objektiviserer, unnlater gjerne å ta på alvor innholdet i det som sies. De spesialiserer seg på "mistankens hermeneutikk", for å låne et uttrykk fra Paul Ricoeur som Skjervheim skulle bruke senere; de analyserer og forklarer andre mennesker som faktum, som objekter, uten samtidig å se dem som frie og ansvarlige subjekter, som noen som sier og mener ting man kan ta stilling til og vurdere. De er "tilskuere" til sosialt liv, de "deltar" ikke.

Og når noen stiller seg utenfor slik, når noen fratar andre subjektstatus og tildekker eget "engasjement", da bor vi faktisk reagerer. Ubegaghet vi kjenner da er et ubehag vi rakrygget kan vedkjenne oss, ifølge Skjervheim. Problemet da er ikke vårt, men den totaliserende tilskuersosiologens, "sosiologismens", eller "psykologismens", for det er like mye overmodige tilskuerpsykologer Skjervheim vil til livs.

Da *Dagbladet* i 2008 skulle kåre de viktigste sakprosa tekstene i norsk etterkrigstid sto *Delta-*

FAKTA

Hans Skjervheim (1926-1999), magister i filosofi ved Universitetet i Oslo i 1957, professor ved Universitetet i Bergen fra 1982. Særlig kjent for sine artikler og essays om emner innen kunnskapssosiologi, vitenskapsteori og politisk teori.

kar og tilskodar selvsagt på listen. Men hva gjør en filosof i norsk sosiologisk kanon? Positivismestridens betydning for den empiriske sosiologien kan diskuteres. Striden var imidlertid det sentrale vitenskapsteoretiske omdreiningspunktet gjennom tiår, også i norsk sosiologi. I denne sammenheng er positivismekritikeren Skjervheim uomgjengelig. Skjervheims magisteravhandling *Objectivism and the Study of Man* var banebrytende, også i internasjonal sammenheng. Sosiologien var hovedtema i essays som *Sosiologi og ideologianalyse* og *Sosiologien som vitenskap: positiv eller kritisk disiplin?*. Men størst utbredelse fikk *Deltakar og tilskodar*. Alle norske sosiologer kjenner til *Deltakar og tilskodar*, og vet, eller tror de vet, hva som står der.

I *Deltakar og tilskodar* gir Skjervheim objektiviseringsproblemet en mer intuitiv og mindre teknisk behandling enn i magisteravhandlingen. Løpet er umiskjennelig skjervheimsk. Det skrives ledig, men poengtert, muntlig, men aldri pratsomt. Tonen er samtidig barsk og mildt humrende. Og vi lærer noe nytt – eller minnes vi på noe alt kjent? Referansene er sosiologiske og filosofiske, amerikanske og kontinentale. Abstrakte resonnementer gis liv av fortellinger fra diktning og dagligliv.

«Alle norske sosiologer kjenner til Deltakar og tilskodar, og vet, eller tror de vet, hva som står der»

HANS
SKJERVHEIM

Deltakar og tilskodar

Deltakar og tilskodar har gjennom årenes løp blitt tatt til inntekt for mye merkelig. Skjervheim er ikke ”mot” å anta et tilskuerperspektiv på mennesket, en faktabasert sosiologi og kvantitativ metode. Problemet er ikke tilskuerperspektivet, men dette perspektivets absoluttering, ikke ideen om at det finnes fakta om mennesket, men ideen om at alt ved mennesket er fakta, ikke kvantitativ metode, men troen på at man ved hjelp av kvantitativ metode eller andre metoder, kan gi et vurderingsuavhengig bilde av sosialt liv.

Å ikke anerkjenne andre subjektstatus, utgjør et etisk problem, ifølge Skjervheim. Men problemet er også av erkjennelsesmessig art. Tar vi

ikke det andre sier og mener på alvor, kan vi misforstå dem, og slik misforstå det vi skulle analysere og forklare. Total objektivisering er dessuten umulig, i den forstand at man aldri fullt ut vil få til å objektivere seg selv. Man kan se seg selv som faktum, men det inngår ikke i dette faktum ”at man ser”, skriver Skjervheim. Det *jeg* som foretar objektiveringen vil alltid ”gli unna”.

Totaliserende tilskuervitenskap gjør menneskene fremmede for seg selv. I *Deltakar og tilskodar* knyttes objektivisering til det Marx beskrev som ”fremmedgjøring”. Skjervheim kritiserte dogmatisk marxisme lenge før det ble populært å gjøre det. Men Marx var også en inspirasjon.

Vilhelm Aubert

KANON 1855-1957

Om straffens sosiale funksjon

Av: Cathrine Holst

En sentral begrunnelse for straff er såkalt allmennprevensjon. Straff skal avskrekke ”folk flest” fra å begå forbrytelser. Et normativt spørsmål reiser seg: Er allmennprevensjon en god begrunnelse for straff?

Men et empirisk spørsmål reiser seg også: Fører straff egentlig til færre lovbrudd, via avskrekking eller andre mekanismer? Ellers for å si det med Vilhelm Aubert i *Om straffens sosiale funksjon* fra 1954: Oppfyller straffen sin manifeste funksjon? Auberts svar er enkelt sagt nei. Empiri bekrefter i liten grad den såkalte ”like-danningshypotesen”, hypotesen om et ”samsvar mellom rettsregler og samfunnsliv” forårsaket av straff. Ulike deler av ”allmenheten” bryter stadig vekk loven, og lovlydighet skyldes ofte mye annet enn straff.

Noe som ikke fungerer i tråd med sin hensikt, kan likevel fortsette å eksistere. Vi fortsetter å straffe fordi vi *tror* at straff virker allmennpreventivt. I tillegg kan straff ha latente funksjoner, ”virkninger som bidrar til å øke sannsynligheten for institusjonens fortsatte eksistens”, som Aubert uttrykker det, naturligvis med henvisning til Robert K. Mertons ”Manifest and Latent Functions” fra 1949.

Aubert behandler flere forhold, for eksempel ”strafferettens symbolske funksjon” i avhandlingens kapittel 9. Han nevner blant annet ”Midlertidig lov av 3. desember 1948 om arbeidsvilkår for hushjelp”. Loven kom på et tidspunkt da hushjelpens kår i realiteten var blitt ”tålelig bra”; den var fremfor alt ”en stadfesting av status quo”, og i den grad den gikk utover status quo

FAKTA

Vilhelm Aubert (1922-1988). Professor i retts-sosiologi ved Universitetet i Oslo fra 1963, professor i sosiologi fra 1971. En avgjørende skikkelse i norsk samfunnsvitenskap etter krigen, institusjonsbygger og faglig toneangivende, ikke minst innenfor sosiologi og retts sosiologi, i Norge og internasjonalt.

ble den ikke håndhevet. ”Likevel”, skriver Aubert, ”kan det være grunn til å tro at loven fyller en funksjon for alle dem som har vært urolig på grunn av hushjelpenes dårlige kår. Nå står det i loven at de skal ha gode og rimelige arbeidsbetingelser. De husmødre som setter seg ut over loven, blir endog truet med straff. Det kan ha gitt de interesserte kretser som står bak loven, en kjensle av at deres rettferdskrav er blitt imøtekommet med virkelig alvor”.

Det refereres her til en tidligere mer inngående studie av hushjelploven. *Om straffens sosiale funksjon* bygger på slike enkeltstudier, retts sosiologiske ”stikkprøver”, som Aubert kaller dem, kriminalstatistikk, samt et rikt tilfang av forskning og teori fra ulike fag.

Når det gjelder antall kanonaktuelle titler, er Aubert i en særstilling. Det er lærebøkene hans, og essayene, men også monografiene. *Om straffens sosiale funksjon*, Auberts doktoravhandling, er et produkt av sin tid – få sosiologer i dag har Mertons funksjonalisme som startpunkt. Men den peker også utover sin tid – de faglige kvalitetene er uomtvistelige – og fremover, mot den

”problemorienterte”, mekanismeidentifiserende, empiriske, om ikke ”empiristiske”, tilnærming som er standard innenfor mye sosiologi nå.

Aubert hadde en uvanlig spennvidde stil-messig. *Om straffens sosiale funksjon* er nesten ekstrem i sin stringens. Vi møter ”vitenskaps-mannen” og analytikerens Aubert, ikke impresjo-nisten, de sosiale formenes anskueliggjører, essayisten som senere skulle utgi *Det skjulte sam-funn*.

Om straffens sosiale funksjon er sober profe-sjonsbygging og enda mer sober rettspolitikk. På og mellom linjene avklares hva sosiologi er og sosiologiens betydning. Men Aubert henfaller aldri til imperialisme og monomani. Det finnes problemstillinger som er genuint juridiske, etis-ke eller psykologifaglige – ikke ”alt” er sosiolo-

gi. Og sosiologi er sosiologi, også om det trek-kes veksler på teori og begreper fra omliggende disipliner.

Så lenge allmennprevensjon de facto er en sentral begrunnelse for straff, blir *Om straffens sosiale funksjon*, gjennom sin avdekking av straf-fens reelle virkninger, et argument for, om mulig, å erstatte straff med noe annet – Aubert nevner mer ”terapeutiske” reaksjonsformer, ”behandling”. Nå kan det tenkes at straff kan begrunnes på andre måter. Det kan kanskje også være vanskelig å finne fullgode ”funksjonelle alternativer” – som Merton ville sagt det – til straff. Og hva er nå forholdet mellom ”behand-ling” og allmennprevensjon? Men dette er andre spørsmål, og Aubert blander dem ikke sammen.

Nils Christie

KANON 1855-1957

Fangevoktere i konsentrasjonsleire

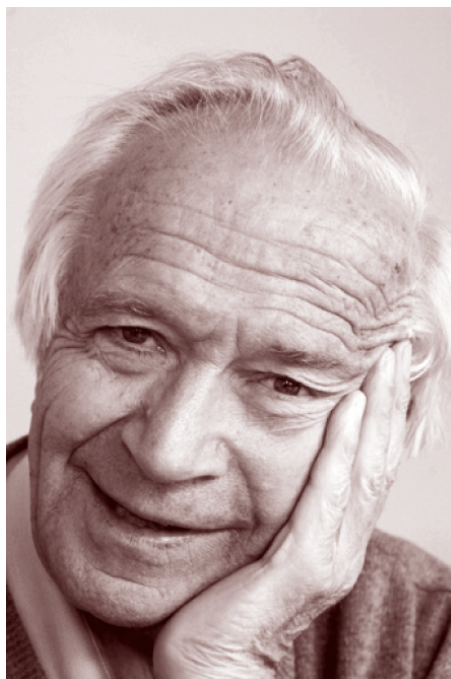
Av: Willy Pedersen

”Dette er et meget ungt ungdomsarbeid. Og slik må det fortsatt få fremstå”. Dette er Nils Christies egen vurdering i forordet til *Fangevoktere i konsentrasjonsleire*, da den ble utgitt som bok i 1972. Boka var magisteravhandlingen hans i sosiologi, levert inn i 1952. Få hadde lest den, den hadde ikke blitt sitert, og Christie reflekterer selv slik over dette i ettertid: Kanskje bunnet stillheten i at det som sto der ikke hadde vært til å holde ut. Avhandlingen handler om serberfanger som ble mishandlet og døde, her i Norge. Lidelsen ble påført dem av vanlige nordmenn. De var *vanlige* nordmenn. Dette ble ikke gjort av tyskere, sinnslidende, psykopater eller andre kategorier som nøytraliserer og skaper distanse.

Fortsatt er disse leirene lite kjent. De lå i Karasjok, Rognan, Korgen og den største lå i Beisfjord utenfor Narvik. Bare til denne leiren kom det 900 fanger, og 750 døde. For 300 av dem skjedde det slik: De hadde feber ved ankomsten. Fangene mente det skyldtes et nytt og fremmed klima. Tyskerne trodde det kunne være flektskyfus. De ble plassert i brakker for seg selv. Det ble gravd en stor grøft, som det ble sagt skulle være et vannbasseng. Men alle 300 ble skutt, brakkene ble brent og bassenget brukt som massegrav.

Konklusjonen til Christie er entydig: Dette er tilintetgjorelsleire, de er ”fullt på høyde med den dårligste del av konsentrasjonsleirene i Tyskland”.

Vi har valgt å la denne avhandlingen markere innledningen til den moderne norske sosiologien. Den er et originalt og nyskapende arbeid. På en uredd måte settes det søkelys på et emne som til da hadde vært lite belyst i norsk offentlighet – og som for den saks skyld fortsatt

FAKTA

Nils Christie (født 1928), magister i sosiologi 1953, dr philos i 1960. Professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo fra 1966. Har et omfattende forfatterskap som blant annet kretser rundt konflikter, kriminalitet, sosial kontroll og straff.

er lite kjent. Nils Christie skriver om et ubehagelig tema, et tema som ikke hadde vært mye tematisert eller problematisert. Han gjør det gjennom grundig empirisk analyse, hvor han trekker på et stort antall kilder. Arbeidet kan gjerne leses som en programerklæring for den

kritiske, empirisk orienterte sosiologien som var i ferd med å vokse fram på 1950-tallet.

Konklusjonen vil nok fortsatt oppleves som overraskende: Noen av de norske fangevokterne i serberleirene deltok i mishandling og drap av fanger, andre gjorde ikke det. Men da de to gruppene ble undersøkt og sammenliknet, viste det seg at det var små forskjeller mellom dem. Viktigst var det at de som påførte serberne lidelse var yngre, de var mindre erfarne og de hadde opplevd situasjonen i leirene som mer frustrerende. Dessuten så de på serberne på en annen måte enn de som oppførte seg mer human.

Nils Christie viser hvordan konsentrasjonsleiren som system alltid er innrettet slik at fangenes vanlige atferd og identitet brytes ned. De norske fangevokterne som mishandlet, manglet forståelse for at dette skjedde. Derfor opplevde de serberne på en udifferensiert og unyansert måte. De så dem som svinske og grisete. De identifiserte seg ikke med dem, snarere oppfattet de dem som en gruppe med mindreverdige egenskaper – en mellomtilstand mellom dyr og menneske.

Arbeidet viser hvordan vanlige mennesker kan drives til ekstreme handlinger, dersom de settes i ekstreme situasjoner. Nils Christie foregriper for eksempel Stanley Milgrams eksperimenter om lydighet overfor autoriteter, og han gir på mange måter en dypere forklaring enn den Milgram gir. Dersom arbeidet hadde blitt publisert på engelsk er det grunn til å tro at det kunne fått en betydelig internasjonal virkningshistorie.

Språket til Nils Christie setter ham i en klasse for seg blant norske samfunnsforskere. Når vi leser dette arbeidet i dag, ser vi at den 24-årige forfatteren allerede hadde denne evnen. Teksten er grundig og veldokumentert, likevel trekker han leseren med seg. Temaet han slår an, møter vi også seinere, i ulike utforminger, i et rikt forfatterskap. Fortsatt gleder vi oss over en jevn strøm av tekster fra Nils Christies hånd, nesten seksti år etter at *Fangevoktere i konsentrasjonsleire* ble publisert.

«Arbeidet kan gjerne leses som en programmerklæring for den kritiske, empirisk orienterte sosiologien som var i ferd med å vokse fram på 1950-tallet.»

Foto: Rex FotoBis

Foto: Rex FotoBis

Om giftermål i Norge. Om sædelighets-tilstanden i Norge.

Av: *Andreas Hompland*

Eilert Sundt er representert med to verk i norsk sosiologikanon, men han kalte aldri det han drev på med for sosiologi. Begrepet var knapt oppfunnet av Comte. Sundts tema var studiet av folkelivet, særlig i de lavere samfunnslag, og han ville selv kalle faget sitt "demologi" – læren om folket. Han var folkelivsgranskings svar på bondefortellingene, folketonene, Asbjørnsen & Moe, Tide-
mand & Gude og Ivar Aasen. Han viste fram et Norge som var ukjent og skjult for de dannede klasser i grundige beretninger om fantefolket, om dødelighet, giftermål, sedelighet, edruelighet, byggekikk, husliv, husfid og renslighet.

Sundt hadde norske forløpere og internasjonale inspirasjonskilder, men han skapte en særegen og original blanding av nasjonalromantisk kulturforskning og grundtvigianisme, naturvitenskap og samfunnsforskning. Bevæpnet med statistikk og observasjoner var han både moralist, romantiker og realist når han forente kulturhistorie og sosialforskning med reformatoriske forslag.

Utgangspunktet for Sundts arbeid var fattigdomsproblemet, omstreiferplagen og den sosiale uro som bredte seg etter revolusjonsåret 1848 og tente den opprørske Thranebevegelsen i Norge. Teologen Sundt så det som sin oppgave å bidra til "at udbrede lys og stifte fred i samfundet", og det var ut fra den målsettingen han fikk midler til sine undersøkelser. Han var en blanding av forsker og folkeopplyser, redaktør av bladet *Folkevennen* og grunnlegger av *Christiania Arbeider-samfund*.

Sundt gikk til sin forskergjerning med et misjonerende og oppdragende siktemål. Han hadde en sterkt fordømmende holdning til umoral, gamle skikker og løsløvd. Det unnlot han

heller ikke å belære dem han samtale med på sine forskerferder. Men til grundigere han gikk inn i forståelsen av sammenhengene i folkelivet, til mer sans fikk han for allmuens egne måter å gjøre tingene på. Moralismen ble gradvis avløst av stor respekt til det nedarvede. Han beveget seg fra borger- og embetsmannskulturen som målestokk til å ville forstå folkekulturen på dens egne premisser og med dens innebygde fornuft. Det toppet seg i den store grøtstriden der Sundt forsvarte bondekvinnes matskikk mot det rasjonelle eksperter kalte fornuftig matstell. Den feiden var en sterkt medvirkende årsak til at han mistet støtte fra de radikale og reformatoriske. Hans sosiolo-

giske tvisyn og trang etter å forstå folkelivet på dets egne premisser, ble hans bane.

Om giftermål i Norge (1866) gir levende innblikk i allmuens livs-

form og kår gjennom observasjoner og episodiske fortellinger. Samtidig er det en avansert statistisk og sosiologisk analyse av demografiske prosesser. På Sundts tid var den herskende oppfatning at det var et voksende og faretruende onde at det ble stadig flere ubesindige giftermål og mange barn i den ubemidlede stand, og at det var grunnen til fattigdomsproblemet. Sundt prøver ut slike forklaringer og andre stråmenn, og han forkaster dem etter tur med argumentet om at "der må tages hensyn ikke alene til de samtidige, men også til de fortidige omstendigheter." Det var rett nok mange giftermål og mange barn – "mange i tal, men ikke mange i forhold."

Bokas budskap er "Sundts lov" om sammenhengene mellom variasjoner i antall giftermål som inngås i en periode og antall fødsler to-tre tiår tidligere. Sundt regner seg bakover til at bølgegangen startet under nødsårene med stor døde-

«Når alt hang sammen med alt, ble det stadig vanskeligere for Sundt å være moralsk refser og moraliserende oppdrager.»

FAKTA

Eilert Sundt (1817-1875) cand.theol. 1846.
Ekstraordinært stipend fra Stortinget 1851-1869 til studiet av "almuesfolk". Sosial-statistiker og reisende forsker som ga ut en lang rekke bøker om norsk folkeliv og samfunnsforhold. Endte i ufrivillig eksil som sogneprest på Eidsvoll.

lighet i 1742-43. Han demonstrerer bølgebevælgelsene statistisk ved å følge årskull, men han bruker også rikelig med analogier og poetiske beskrivelser: "Antallet af giftermål i de forskjellige aldere vil under almindelige omstændigheder og for en væsentlig del rette sig efter mængden af fødsel i de tilsvarende foregående tidsrum. Det er ligedan, som at vandstanden i elven vil rætte sig efter mængden af den sne, som nogen tid forud er tøet på fjeldet".

I *Om sædelighetstilstanden i Norge* (tre beretninger 1857, 1864, 1866) var problemet det store antall "uægte børn". Sundt gikk til verket med et fordømmende engasjement mot lettsindighet og umoral, særlig "natteløberiet". Men fra å være en indignert anklager og refser, ble han stadig mer opptatt av å forstå historiske sammenhenger og sosiale årsaker til de store forskjellene mellom ulike distrikter. Han fant en lovmessighet og orden i "det stadige og foranderlige menneskelivet" som var det motsatte av regeløse tilfældighe-

ter og mangel på individuell moral: "En skik er som en landevei, som anlagdes i fortiden, og som den nuværende slægt vandrer på".

Natteløberiet ble en del av et større hele, med økonomi, byggeskikken på landet og arbeidslivets sesongvariasjoner. Usædeligheten bunnet ikke i mangel på indre moral, men i ytre og sosiale forhold. Storparten de "uægte fødte børn" var dessuten, når det kom til stykket, født like utenfor ekteskap. Giftermålet måtte bare vente til forholdene lå til rette for det.

Når alt hang sammen med alt, ble det stadig vanskeligere for Sundt å være moralsk refser og moraliserende oppdrager: "Det er vanskelig at dømme om et enkelt stykke af de lavere klassers sæder, når man ikke kjender det hele."

Sundt samtidige, Ludvig Daae, kalte hans arbeid "novellistisk Statistikk". Hans nitide bruk av folketellinger, amtmannsberetninger og annen kvantitativ statistikk blandes med detaljerte observasjoner og tjukke beskrivelser. Tekstene er spekket med små sidehistorier om hvor og hvordan han kom i samtale med informantene, og han byr på deres livshistorier innvevd i framstillingen. Han fører en slags samtale med seg selv og leserne for å forstå de fenomenene han skildrer og analyserer. Med sin "skeptiserende Interesse" lot han observasjonsmaterialet ha det siste ordet.

Eilert Sundt fikk ingen direkte faglige etterfølgere. Da norsk sosiologi etablerte seg etter andre verdenskrig, hadde faget behov for en forfader og faglig læremester, og man fant Eilert Sundt – i konkurranse med demografi, folkeminne, etnologi, arkitektur, sosial- og kulturhistorie, som også trekker linjer tilbake til Sundt.

Sundt ble norsk sosiologis ikon og bredt publisert på nytt hundre år etter. Det ble etablert som et faktum at dersom han hadde skrevet på et av de store verdensspråkene, ville han ha vært et fast inventar i oversiktsverker om samfunnsforskningens herkomst og en av sosiologiens klassikere på linje med Comte, Le Play og Durkheim. Det var bare rett og rimelig at da samfunnsvitenskapen fikk sitt eget bygg på Blindern i 1968, ble det døpt Eilert Sundts hus.

Kanon til ettertanke

Av: Arve Hjelseth

En sosiologkollega bemerket for en tid tilbake (på facebook, naturligvis, det er jo der man diskuterer nå for tiden) at temaet for årets vinterseminar kanskje ikke er så originalt som man skulle tro: ”Denne gangen setter vi norsk sosiologi under lupen.” Det er vel egentlig en gjenganger; en variasjon over et evig tema på vinterseminaret. Sosiologer er veldig begeistret for faglig selvkritikk og å diskutere sin egen posisjon og legitimitet. Det er kort sagt noe av det artigste vi kan drive med. Noen kaller det selvrefleksjon, andre vil slå fast at det er norsk sosiologi på sitt mest navlebeskuende. Men vi kan presentere forskningsresultater på andre konferanser og seminarer. På vinterseminaret diskuterer vi oss selv.

Derfor er det en typisk vinterseminar-aktivitet å diskutere fagets norske kanon. Serien har surret og gått i tre nummer av *Sosiolognytt*, før det kulminerer nå på seminaret med de ti siste tekstene. En slik kanon er en flott anledning til både å gjøre opp status over sosiologien, å markere takknemlighet overfor noen av fagets gründere, og ikke minst å diskutere utvalget. Styrker og svakheter, feil og mangler, Oslo-tendens eller Bergenstendens, vitenskapsteoretisk tendens eller metodisk tendens. Kanonen er både en autorisert oppsummering av norsk sosiologi, og en invitasjon til debatt. Selvsagt vil alle savne enkelte sosiologer eller tekster, noen vil mene at ledende sosiologer er representert med feil tekst, og atter andre vil tale på kjønnslikestiltingens eller den geografiske likhetens vegne. Noen vil kanskje til og med finne frem noen av de utvalgte arbeidene som inntil nå har unngått deres oppmerksomhet, og lese dem. Men de fleste anerkjenner antakelig at vi her har å gjøre med kvalitativt gode og viktige tekster, enten de først og fremst var aktuelle for sin tid, eller de

har en mer tidløs dimensjon.

Fra et kynisk perspektiv kan man jo betrakte sosiologiens kanon som en samling i bønn; en etablering av et felles referansepunkt etter et år hvor faget – nok så ufortjent – har fått hard medfart i mediene (selv om evalueringen som kom mot slutten av året langt på vei har friskmeldt faget).

Fra en mer konstruktiv synsvinkel er det naturligvis rimelig å mene at et relativt fragmentert fag trenger noen konstituerende tekster som alle bør ha kjennskap til, ut over allmenne referanser til Weber og Durkheim. Den norske sosiologiske kanon skulle identifisere det som etter komiteens mening var de viktigste tekstene i den norske sosiologiske tradisjonen. Kriteriene omfattet kvalitet, faglig og samfunnsmessig virkningshistorie, litterær verdi og metodisk håndverk. Det ble også understreket at tekstene skulle dekke hele perioden fra fagets etablering og frem til i dag.

Når resultatet nå foreligger, er det lett å se at det siste kriteriet ikke er oppfylt. Sundts tekster ble jo skrevet før faget ble etablert; ikke en gang internasjonalt var sosiologi noe annet enn et svevende begrep på Sundts tid. Få vil likevel protestere på at han er representert på lista (han har jo eget hus og greier). Stor sosiologisk fantasi hadde han også. Så lenge komiteen ikke strikt konsentrerte seg om perioden hvor sosiologi var institusjonalisert som universitetsfag, måtte Sundt naturligvis med.

Mer interessant er det at den *nyeste* av de utvalgte tekstene er fra 1985, og at bare tre er skrevet etter 1980. Tar vi veksten i forskningssektoren og antall uteksaminerte kandidater i betraktning, er det grunn til å tro at minst halvparten – trolig langt mer – av all sosiologisk forskning er produsert etter dette tidspunktet.

Yngre generasjoner kan naturligvis dermed komme til å tenke sitt om hvordan deres egen forskning vurderes. De som er med på listen kan kanskje tenke i sitt stille sinn at de aldri har nådd opp til sin ungdoms høyder (mer om det nedenfor). På den annen side er det kanskje rimelig å hevde at en studies virkningshistorie først blir synlig etter at det er gått en del tid. Man aner at det å begrense seg til 25 tekster har vært en utfordring, og at komiteen har landet på en linje hvor man søkte å utelate færrest mulig av de aktuelle tekstene fra norsk sosiologisk barndom og ungdom. Så får nyere bidrag vurderes ved neste korsvei.

For å spekulere litt videre på hvordan komiteen har arbeidet, kan man tenke seg at den satt med en liste over sosiologer som måtte med, og at det kanskje var mindre viktig hvilken bok eller artikkel det var snakk om. I noen tilfeller er dette uproblematisk, det er for eksempel relativt opplagt at *Arbeiderkollektivet* er Sverre Lysgaards i særklasse viktigste arbeid. I andre tilfeller er det verdt å merke seg at oppsiktsvekkende mange av den første generasjonen samfunnsvitere på lista er representert med noen av sine tidligste arbeider. Det gjelder for eksempel Christie, Mathiesen, Lindbekk, Østerberg og Brox, og blant de litt yngre også Hernes og Skog. I Christies tilfelle er det magisteravhandlingen det er snakk om. Man kunne selvsagt anføre at Christie senere beveget seg fra sosiologien over til kriminologien, og at man ville ha ham representert med et mer typisk sosiologisk arbeid, men i så fall er valget av Østerberg-tekst merkelig, for *Forståelsesformer* tilhører vel knapt hans mest sosiologiske tekster. Men det er kanskje noe i det som blir sagt; at man tenker få originale tanker etter fylte 40?

Sosiologi har som kjent diffuse grenseflater mot andre samfunnsfag. Flere av de eldste klassikerne hadde sine akademiske grader i andre fag, og mange har vel slitt med å ta stilling til hvem som hørte hjemme på pensumlister og hvem som falt utenfor. Komiteen har valgt en inklu-

derende linje. At folk som Skjervheim og Elster er inkludert virker naturlig med tanke på deres innflytelse på norsk sosiologi. Mer overraskende er det kanskje at Rokkan og Øidne er representert, kanskje også Galtung. Både Rokkan og Galtung er trolig lite lest blant sosiologer i dag, selv om begge har fått behørig omtale i Mjøsets utmerkede bok om *Kontroverser i norsk sosiologi*.

Ellers merker man seg at listen også illustrerer den gradvise internasjonaliseringen (eller kanskje egentlig angliseringen) av norsk samfunnsvitenskap. Den første teksten som er på engelsk er Mathiesens *The Defences of the Weak* (1965), mens alle de fire tekstene som er publisert etter 1977 er på engelsk.

Hvilke tekster savnes? Det blir ikke plass til alt man gjerne ville hatt med, det har nok komiteen smertelig erfart. Den har hatt mange hensyn å ta. I tillegg til de kriteriene som ble lagt til grunn måtte den naturligvis også finne fram til tekster med varierte temaområder. En kanon har autoritet i kraft av at den er utvalgt av folk som har faglig autoritet, men den skal selvsagt også gjøres til gjenstand for diskusjon. En slik diskusjon vil nødvendigvis føre til faglig selvrefleksjon, og som sagt er vinterseminaret som alltid en ypperlig anledning til slik refleksjon.

arve.hjelseth@svt.ntnu.no

HÅVARD NILSEN (red.)

FRIHET OG KLASSE • TEKSTER TIL DAG ØSTERBERG

... stilistisk og faglig overbevisende (...) et *must* i alle sosiologers bibliotek. Her er en hel kanon av sentrale samfunnsdebattanter samlet på ett brett.»

ØYVIND LEONARDBSEN, *SOSIOLOGISK ÅRBOK*

«For oss beundrere er dette blitt en nødvendig bok.»

JAN-ERIK LARSEN, *FRI FAGBEVEGELSE*

«Linjene i Østerbergs skrift er og blir sterke barduner, som knytter saman handling og samfunn, historie og forandring, og fundamentalkritikken med den sosiale realitet.»

KJARTAN FLØGSTAD

«Dag Østerberg har ei svært høg stjerne i min private mjølkeveg.»

AGNES RAVATN, *DAG OG TID*

Med bidrag fra:

OTTAR BROX • NILS CHRISTIE
KJARTAN FLØGSTAD • HEDDA GIERTSEN
JON HELLESNES • RAGNVALD KALLEBERG
LARS MJØSET • ANNICK PRIEUR
AGNES RAVATN • RUNE SKARSTEIN
GUNNAR SKIRBEKK • RUNE SLAGSTAD
SVEIN SUNDBØ • JAN ERIK VOLD
EGIL A. WYLLER • AUDUN ØFSTI
EINAR ØKLAND

**Spesialpris til sosiologforeningens medlemmer:
149,- inkl. porto**

(Normalpris 299,-)

Send bestilling til
helle.selles@respublica.no

